

ISSN 3041-1971 (Print)
ISSN 3041-198X (Online)

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

ПРОБЛЕМИ
ПРАВООХОРОННОЇ
ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

№ 2 • 2025

Київ • 2025

ПРОБЛЕМИ ПРАВООХОРОННОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Засновник

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Видається з вересня 2024 року. Періодичність видання 2 рази на рік (березень, вересень)
Журнал внесено до Реєстру суб'єктів у сфері медіа (Рішення Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення № 2403 від 25.07.2024), ідентифікатор медіа – R30-05402.

*Рекомендовано до друку та розміщення в мережі «Інтернет» вченою радою КІ НГУ,
протокол № 5 від 25.09.2025 р.*

Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності. Київ: КІ НГУ, 2025. № 2. 44 с.

Концепція журналу «Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності» передбачає відображення наукових та практичних досягнень за такими напрямками:

Військова педагогіка, порівняльна педагогіка, професійна педагогіка;

Методика навчання і виховання у закладах вищої освіти (вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання);

Інноваційні технології навчання;

Використання інструментів III в освітньому процесі для підготовки персоналу складових сил безпеки і оборони;

Методи, методика та технології правоохоронної діяльності;

Системний підхід до вирішення завдань із забезпечення публічної безпеки і порядку;

Теорія і практика правоохоронної діяльності складових сил безпеки і оборони;

Створення стратегій розвитку у сфері правоохоронної діяльності, публічної безпеки і порядку;

Розроблення і впровадження організаційно-правових заходів підвищення ефективності правоохоронної діяльності;

Досвід зарубіжних країн у забезпеченні правоохоронної діяльності.

У галузях знань:

A «Освіта» (спеціальність А1 – Освітні науки) ;

К «Безпека та оборона» (спеціальності К9 – Правоохоронна діяльність).

Журнал «Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності» є рецензованим виданням, що підтримує політику відкритого доступу до наукових публікацій. Електронні копії видання зберігаються у базі даних «Наукова періодика України» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Думка редакційної колегії може не збігатися з поглядами авторів матеріалів. За достовірність фактів, цитат, власних назв, посилань на використані джерела та інших відомостей відповідають автори наукових статей. При цитуванні посилання на журнал «Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності» є обов'язковим.

• РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ •

Голова редакційної колегії

ТИТАРЕНКО Олексій Олексійович – доктор юридичних наук, доцент, начальник науково-дослідної лабораторії з підготовки військ Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

Відповідальний секретар

ПУГАЧ Анжеліна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з підготовки військ Київського інституту Національної гвардії України (Україна).

В галузі знань К «Безпека та оборона» (спеціальність К9 – Правоохоронна діяльність):

МАРТИНЮК Андрій Васильович – кандидат юридичних наук, начальник Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

МОВЧАН Анатолій Васильович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ (Україна);

ТИТАРЕНКО Олексій Олексійович – доктор юридичних наук, доцент, начальник науково-дослідної лабораторії з підготовки військ Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

КОМИССАРОВ Микола Леонідович – кандидат юридичних наук, доцент, начальник науково-організаційного відділу Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

ДАНИЛЕВСЬКА Юлія Олександрівна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, завідувач докторантури Донецького державного університету внутрішніх справ (Україна);

КОМИССАРОВА Наталя Олександрівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

ДАНИЛЕВСЬКИЙ Андрій Олександрович – кандидат юридичних наук, доцент, головний спеціаліст відділу науки та інновацій управління науки, інновацій та спорту Департаменту освіти, науки та спорту МВС (Україна);

КОВАЛЬОВА Тетяна Іванівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

ПОЛУНІНА Лілія Валентинівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності Київського інституту Національної гвардії України (Україна).

• EDITORIAL BOARD •

Head of the Editorial Board

TYTARENKO Oleksii – Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Research Laboratory for Troop Training of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

Executive Secretary of the Editorial Board

PUHACH Anzhelina – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher of the Research Laboratory for Troop Training of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine).

In the field of knowledge K "Security and Defense" (specialty K9 - Law Enforcement):

MARTYNIUK Andrii – Candidate of Law, Head of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

MOVCHAN Anatolii – Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Operational and Investigative Activities of the Lviv State University of Internal Affairs (Ukraine);

TYTARENKO Oleksii – Doctor of Law, Associate Professor, Head of the research laboratory for training of troops of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

KOMISSAROV Mykola – Candidate of Law, Associate Professor, Head of the Scientific and Organizational Department of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

DANYLEVSKA Yuliia – Candidate of Law, Senior Researcher, Head of Doctoral Studies at Donetsk State University of Internal Affairs (Ukraine);

KOMISSAROVA Natalia – Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of State Security of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

DANYLEVSKYI Andrii – Candidate of Law, Associate Professor, Chief Specialist of the Department of Science and Innovations of the Department of Science, Innovations and Sports of the Department of Education, Science and Sports of the Ministry of Internal Affairs, (Ukraine);

KOVALOVA Tetiana – Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Legal Support and Law Enforcement of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

POLUNINA Liliia – Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Legal Support and Law Enforcement of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine).

**В галузі знань А «Освіта/Педагогіка»
(спеціальність А1 – Освітні, педагогічні науки):**

КТІТОРОВ Максим Олександрович – кандидат юридичних наук, старший дослідник, заступник начальника Київського інституту Національної гвардії України з наукової роботи (Україна);

МЕДВІДЬ Михайло Михайлович – доктор економічних наук, професор, заступник начальника Київського інституту Національної гвардії України з навчально-методичної роботи (Україна);

БЕРЕЗОВА Людмила Василівна – кандидат психологічних наук, доцент, науковий співробітник Університету Вінчестера (Велика Британія);

ОТИЧ Олена Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу взаємодії вищої освіти та ринку праці Інституту вищої освіти НАПН України (Україна);

ПАСКЕВСЬКА Юлія Анатоліївна – кандидат психологічних наук, доцент, науковий дослідник, експерт, докторант, Вільний університет Брюсселю, Рада Європи, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України (ЄС);

ПЛАКСІН Андрій Анатолійович – кандидат педагогічних наук, начальник факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

ТРОЦЬКИЙ Руслан Сергійович – кандидат педагогічних наук, Національна академія внутрішніх справ (Україна);

МУДРА Світлана В'ячеславівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри філології та військового перекладу Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

МЕДВІДЬ Юлія Іванівна – кандидат педагогічних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник науково-організаційного відділу Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

ПУГАЧ Анжеліна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з підготовки військ Київського інституту Національної гвардії України (Україна).

**In the field of knowledge A «Education/Pedagogy»
(specialty A1 – Educational, pedagogical sciences):**

KTITOROV Maksym – Candidate of Law, Senior researcher, Deputy Head of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine for Scientific Work (Ukraine);

MEDVID Mykhailo – Doctor of Economics, Professor, Deputy Head of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine for Educational and Methodological Work (Ukraine);

BEREZOVA Liudmyla – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Researcher at the University of Winchester (UK);

OTYCH Olena – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine);

PASKEVSKA Iuliia – Phd In Psychology, Associative Professor, Scientific Collaborator, Expert, Doctoral Candidate, Scientific Collaborator of University Liberty of Brussels, Council of Europe, Institute of State and Law by V. M. Koretsky of the National Academy of Sciences of Ukraine (EU);

PLAKSIN Andrii – Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Faculty of State Security of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

TROTSKYI Ruslan – Candidate of Pedagogical Sciences, National Academy of Internal Affairs (Ukraine);

MUDRA Svitlana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of Department of Philology and Military Translation of the Kiev Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

MEDVID Yuliia – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, leading Researcher of the Scientific and Organizational Department of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

PUHACH Anzhelina – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher of the Research Laboratory for Troop Training of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine).

Правоохоронна діяльність

БЕЙКУН Андрій, ПЕЛАГЕША Олександр, МИНА Володимир

Юридична відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби: проблеми кваліфікації, реалізації, звільнення від реалізації

Освітня діяльність

ЯКОВЕНКО Євген, КІЗЯН Руслан

Бойовий досвід у професійній підготовці військових фахівців

МЕДВІДЬ Юлія

Виявлення залежності якості освіти вищого військового навчального закладу від його наукової діяльності

ЄСІПОВА Ольга

Штучний інтелект як інструмент удосконалення освітнього процесу майбутніх офіцерів

МУДРА Світлана

Розвиток професійно-особистісних якостей студентів в контексті підвищення якості вищої освіти в Україні

Новини. Події. Заходи

Підготовка військових фахівців в умовах викликів сьогодення: пошук підходів

III Всеукраїнська науково-практична конференція «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ»

Law enforcement activity

6 BEIKUN Andrii, PELAHESHA Oleksandr, MYNA Volodymyr

Legal liability for unauthorized leaving of a military unit or place of service: problems of qualification, realization, exemption from realization

Educational activity

16 YAKOVENKO Yevhen, KIZYAN Ruslan
Combat experience in professional training of military specialists

23 MEDVID Yuliia
Dependence of the quality of education of a higher military educational institution on its scientific activity

29 YESIPOVA Olha
Artificial intelligence as a tool for improving the educational process of future officers

36 MUDRA Svitlana
Development of professional and personal qualities of students in the context of improving the quality of higher education in Ukraine

News. Events. Measures

42 Training military specialists in the face of today's challenges: searching for approaches

43 III All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «CURRENT PROBLEMS OF STATE SECURITY»

ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.343. 5

DOI 10.59226/3041-1971.2.2025.6-15

БЕЙКУН Андрій Леонардович

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення
та правоохоронної діяльності
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
ORCID 0000-0002-4895-1361

ПЕЛАГЕША Олександр Григорович

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри правового забезпечення
та правоохоронної діяльності
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
ORCID 0000-0003-4158-5888

МИНА Володимир Валентинович

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри правового забезпечення
та правоохоронної діяльності
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
ORCID 0000-0002-1523-4737

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ, РЕАЛІЗАЦІЇ, ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті визначено та розкрито зміст окремих теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із юридичною відповідальністю за самовільне залишення військової частини або місця служби (СЗЧ) та звільненням від неї.

Доведено, що правильна кваліфікація юридичної відповідальності за СЗЧ, разом із запровадженням дієвого механізму звільнення від неї, є запорукою підтримання необхідної чисельності підрозділів Сил оборони, рівня їх боєздатності у забезпеченні захисту України від російської агресії.

Установлено, що запровадження принципу часткової декриміналізації юридичної відповідальності за СЗЧ об'єктивно обумовлює певні проблеми його реалізації, пов'язані, зокрема, із: а) розумінням нормативного змісту ст. 407, 408 КК України, ст. 172.11 КУпАП; б) кваліфікацією юридичної відповідальності за СЗЧ; в) дією

механізму звільнення від юридичної відповідальності за СЗЧ. Виявлено та розкрито окремі проблеми нормативного змісту ст. 407 КК України та ст. 172.11 КУпАП, як-от: а) закріплення вичерпного переліку ситуацій нез'явлення без поважних причин; б) відсутність закріплення поняття поважної причини; в) відсутність за- кріплення критеріїв самовільності.

З метою вдосконалення підходів до розуміння нормативного змісту ст. 407 КК України, ст. 172.11 КУпАП запропоновано розуміння понять поважної причини, самовільного залишення військової частини або місця служби, механізму звільнення від юридичної відповідальності за СЗЧ.

Виявлено та розкрито зміст окремих проблем кваліфікації юридичної відповідальності за СЗЧ, таких як: а) міра (ступінь) суспільної небезпеки СЗЧ; б) відмежування СЗЧ від дезертирства; в) визначення часового виміру СЗЧ.

Запропоновано розуміння механізму звільнення від юридичної відповідальності за СЗЧ як сукупності нормативних, інституційних та організаційних складових, які комплексно регулюють питання щодо: а) порядку звернення військовослужбовця, який прийняв рішення щодо добровільного повернення із СЗЧ, до уповноваженого органу; б) проходження відповідної процедури в межах компетенції відповідного органу або/чи судового розгляду; в) проходження процедури переведення (факультативно); г) поновлення на службі; г) відновлення грошового та інших видів забезпечення.

Установлено, що сьогодні зазначений механізм перебуває на стадії становлення, тому йому притаманні певні недоліки, які може бути усунуто шляхом удосконалення нормативного регулювання та застосування відповідних інструментів.

Ключові слова: самовільне залишення військової частини або місця служби; проблема; декриміналізація; юридична кваліфікація; юридична відповідальність; звільнення від юридичної відповідальності; механізм.

Постановка проблеми. Самовільне залишення військової частини або місця служби (СЗЧ) сьогодні є одним із найпоширеніших правопорушень серед військовослужбовців складових ЗСУ (Збройних Сил України), інших складових Сил оборони, що обумовлює серйозні виклики у контексті забезпечення військової дисципліни, від якої безпосередньо залежить стан боєготовності та боєздатності армії в умовах сьогодення.

За даними Офісу генерального прокурора, в 2024 р. було зареєстровано 66,2 тис. кримінальних правопорушень за ст. 407 КК України «Самовільне залишення військовослужбовцем військової частини або місця служби» та 23,2 тис. кримінальних проваджень за ст. 408 «Дезертирство». Кількість правопорушень за обома статтями, порівняно з 2023 р., зросла у 3,7 разів, і нині становить п'яту частину всіх зареєстрованих кримінальних правопорушень в Україні [1]. Зазначену небезпечну тенденцію вчасно і об'єктивно оцінив законодавець, що спонукало до запровадження принципово нових підходів до юридичної відповідальності за здійснення визначених за ст. ст. 407, 408 КК України, ст. 172.11. КУпАП військових правопорушень.

Основу СЗЧ, як протиправного явища, становить цілий комплекс чинників і причин соціального, економічного, особистого, міжособистісного тощо

характеру. Проте на четвертому році повномасштабних воєнних дій суттєвого значення набувають моральна втома від тривалих термінів служби; невідомість строків демобілізації; не вирішення багатьох проблем забезпечення; послаблення у певній частині військовослужбовців мотивації до служби.

Проблеми попередження, протидії та реалізації юридичної відповідальності за СЗЧ завжди були одним із найважливіших напрямів військового управління, юридичної науки та практики. Однак, з урахуванням новітніх змін у законодавстві, змістом яких є декриміналізація відповідальності за СЗЧ, окремі аспекти, пов'язані із розумінням, кваліфікацією та реалізацією зазначеного інституту, потребують додаткового розгляду.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. У юридичній науці існує чимало досліджень з проблем юридичної відповідальності за злочини проти установленого порядку проходження військової служби, до яких належать правопорушення, передбачені ст. 407 КК України, ст. 172.11. КУпАП. Зокрема, кримінальній відповідальності за військові злочини присвячено ґрунтовні наукові праці С. О. Харитонова [2], А. М. Ониськіва [3]. Поняття та кримінологічна характеристика СЗЧ були предметом розгляду для Ю. В. Бауліна, С. В. Вітвіцького, С. Б. Гавриша, С. В. Гринчака, Ю. В. Гродецького, І. М. Коропатніка,

М. А. Микитюка, О. О. Павлюка, С. В. Петкова та ін. Аналізом законодавства у сфері юридичної відповідальності за СЗЧ займалися Ю. М. Веселов, П. С. Єспринцев, М. І. Карпенко, Н. А. Орловська та ін. З початком повномасштабної збройної агресії розроблення проблем СЗЧ у представників юридичної та військової науки активізувалася. Кримінологи А. М. Шульга та О. Д. Міненков зосереджують свою увагу на прикладних аспектах застосування ст. 407 КК України [4]. У науковій праці П. Г. Висоцького [5] проаналізовано поняття СЗЧ, його склад. Особливостям юридичної відповідальності за СЗЧ, здійсненого в умовах воєнного стану або бойовій обстановці, присвячено наукову працю А. Л. Замахіна [6]. У дослідженнях Н. В. Коломієць та Є. Ю. Лугини [7; 8] проаналізовано об'єктивні і суб'єктивні ознаки СЗЧ як військового правопорушення, обґрунтовано його суспільну небезпеку, виокремлено деякі проблеми кваліфікації. Аналізу правових позицій Верховного Суду у питаннях кваліфікацій дій, пов'язаних із СЗЧ, присвячено наукову працю З. А. Загинеї-Заболотенко [9].

Проте сьогодні у зв'язку із набуттям чинності законодавства, яке має на меті декриміналізацію відповідальності за СЗЧ [10; 11], та, зважаючи на формування відповідної практики їх реалізації, постає необхідність аналізу наявних теоретичних та практичних проблем зазначеної сфери. З-поміж них: а) проблеми нормативного змісту ст. 407, 408 КК України, ст. 172.11 КУпАП; б) проблеми кваліфікації юридичної відповідальності за СЗЧ; в) проблеми механізму звільнення від юридичної відповідальності за СЗЧ.

Метою статті є: розкрити основні теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з юридичною відповідальністю за СЗЧ та звільненням від неї. Для досягнення зазначеної мети, із застосуванням методів юридичного аналізу, юридичної герменевтики та юридично-порівняльного, буде реалізовано завдання: 1) проаналізувати окремі законодавчі норми та основні поняття і категорії, пов'язані із СЗЧ, юридичною відповідальністю за СЗЧ, звільненням від юридичної відповідальності за СЗЧ; 2) розширити межі їх тлумачення; 3) сформулювати пропозиції щодо вдосконалення їх змісту.

Виклад основного матеріалу. Аналіз проблем, пов'язаних із нормативним змістом ст. 407, 408 КК України, ст. 172.11 КУпАП, потребує звернення уваги на те, що будь-яка стаття нормативно-правового акту є формою вираження норми права як цілісного,

логічно завершеного державно-владного веління, яке встановлює правила поведінки. Правильне розуміння статті нормативно-правового акту є необхідною умовою її ефективної реалізації. Водночас аналіз норм ст. 407 КК України, ст. 172.11 КУпАП, на основі яких реалізується юридична відповідальність за СЗЧ, засвідчує, що їх диспозитивний зміст є майже тотожним, зокрема, у частині опису зовнішнього вияву протиправної поведінки, що не виключає помилки при кваліфікації правопорушень та визначення виду юридичної відповідальності за їх здійснення. Крім того, саме формулювання диспозицій має певні лакуни та неточності. Зокрема, такими вважаємо: а) закріплення вичерпного переліку ситуацій нез'явлення без поважних причин; б) відсутність нормативного закріплення поняття поважної причини; в) відсутність нормативного закріплення поняття самовільності.

Аналізуючи зміст поняття СЗЧ, зазначимо, що воно є центральним елементом диспозиції ст. 407 КК України та ст. 172.11 КУпАП, проте у них ніяк не роз'яснюється. Законодавець передбачає дві форми поведінки військовослужбовця як об'єктивної сторони правопорушення СЗЧ: а) активної – самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби; б) пасивної – нез'явлення вчасно без поважних причин на службу у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрядження, відпустки або з лікувального закладу. Акцентуємо на тому, що особливістю диспозицій ст. 407 КК України, ст. 172.11. КУпАП є закріплення вичерпного переліку ситуацій, які слугують фактичною підставою СЗЧ. Зокрема, це неповнення або несвоєчасне повернення зі: 1) звільнення; 2) відрядження; 3) відпустки; 4) лікувального закладу; а також 5) прибуття у порядку призначення чи переведення. Вважаємо, що такий прийом штучно обмежує коло ситуацій, результатом яких може бути нез'явлення на службі у визначений час, оскільки реальні життєві ситуації можуть бути більш різноманітним. Тому питання щодо наявності/відсутності поважних причин, на які зважають у процесі кваліфікації, у кожному конкретному випадку суд вирішує окремо. З урахуванням зазначеного, вважаємо можливим удосконалити диспозиції ст. 407 КК України, ст. 172.11 КУпАП шляхом їх викладу у такому формулюванні: «Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу

у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрядження, відпустки, лікувального закладу тощо (...)).

Аналізуючи проблему відсутності нормативного закріплення у статтях, що встановлюють юридичну відповідальність за СЗС, поняття поважної причини, зазначимо, що у теорії права поважну причину розуміють як об'єктивну обставину, яка унеможлиблює або ускладнює виконання певних обов'язків (дій); не залежить від волі особи; не виходить за часові межі події (дії); і наявність якої може бути підтверджено доказами. Отже, у контексті правильного розуміння ст. 407 КК України, ст. 172.11 КУпАП сутнісними ознаками поважної причини є: а) об'єктивність; б) незалежність від волі особи; в) непереборність; г) своєчасність; г) доказовість.

Розв'язуючи проблему уточнення розуміння самовільного залишення, зазначимо, що самовільним вважають будь-яке рішення зі службових питань, віднесених до компетенції військового командира (начальника), і яке приймається військовослужбовцем без узгодження з ними. Спосіб (механізм) такого узгодження належить до питань, які почасти помилково вважають дискреційними повноваженнями командирів (військових начальників), і тому, як засвідчує аналіз судової практики, часто використовуються як аргумент захисту у судовому розгляді. Проте, наголошуємо, що єдиним законним способом комунікації військовослужбовця з керівництвом із питань служби, відпусток, переведень, звільнень, здоров'я, інших особистих чи службових обставин, є подання рапорту. Відповідно до Порядку організації роботи з рапортами військовослужбовців у системі Міністерства оборони України, затвердженого наказом Міністерства оборони України від 06.08.2024 р. № 531 [12] та Інструкції з діловодства у ЗСУ, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 31.01.2024 р. № 40 [13], рапорт – це офіційний письмовий документ, який військовослужбовець подає вищому командуванню для викладення питань службового або особистого характеру і висловлення відповідного прохання, скарги чи звіту. Етапами подання та проходження рапорту є: 1) написання рапорту, із зазначенням суті звернення, його причин, додаванням (за потреби) підтверджуючих документів; 2) розгляд рапорту командиром; 3) прийняття рішення щодо поданого рапорту; 4) доведення прийнятого рішення до відома військовослужбовця; 5) реалізація прийнятого рішення. Отже, розкриваючи поняття СЗЧ,

наголосимо, що ознакою самовільності є те, що військовослужбовець, не одержавши згоди свого командира (начальника) на у належний спосіб подане звернення (рапорт), або без подання такого, залишає територію своєї військової частини або місця служби. Також наголошуємо на неправомірному характері будь-яких інших, крім рапорту (усних, телефонних тощо) форм узгоджень питань, пов'язаних із відсутністю військовослужбовця за місцем служби, які подекуди мають місце.

Розгляд проблем, пов'язаних із кваліфікацією юридичної відповідальності за СЗЧ, потребує уваги до того, що у теорії права кваліфікація – це юридична оцінка сукупності обставин справи чи/або конкретного діяння шляхом співвіднесення його ознак із ознаками, передбаченими нормами права, з метою визначення виду та розміру справедливого покарання. У контексті нашого дослідження вважаємо слушною думку А. Л. Замахіна про те, що відсутність системного підходу у нормотворчій діяльності, пов'язаній із юридичною відповідальністю за військові право-порушення, негативно впливає на правозастосовну діяльність правоохоронних органів та суду, призводить до помилок у їх кваліфікації та неоднакової оцінки однорідних діянь [6, с. 463].

Найбільш суттєвими проблемами кваліфікації дій за ознаками ст. 407 КК України, ст. 172.11 КУпАП, які можуть вплинути на кваліфікацію юридичної відповідальності, вважаємо такі а) проблему міри (ступеня) суспільної небезпеки СЗЧ; б) проблему відмежування СЗЧ від дезертирства; в) проблему визначення часового виміру СЗЧ.

Аналізуючи проблему визначення міри (ступеня) суспільної небезпеки правопорушень, передбачених ст. 407. КК України, ст. 172.11 КУпАП, зазначимо, що така оцінка безпосередньо впливає на віднесення військового правопорушення СЗЧ до однієї із двох категорій – або до кримінального, або до адміністративного. У теорії права суспільну небезпеку розглядають як матеріальну ознаку правопорушення, що полягає у заподіянні або створенні загрози заподіяння шкоди суспільним відносинам, що охороняються законом. Суспільній небезпеці властиві якість (характер) та кількість (ступінь), що визначають суспільну цінність об'єкта посягання, наслідки, спосіб вчинення злочину, мотив, форму вини. У фаховій літературі акцентується на таких властивостях зазначеного поняття: а) є однією з ключових ознак правопорушення; б) полягає у заподіянні шкоди

об'єктам, які охороняються законом, або у створенні реальної можливості заподіяння такої шкоди; в) є підставою для відмежування злочинів від інших правопорушень та від малозначних діянь [14, с. 43]. Окремі автори, вказуючи на ступінь суспільної небезпеки як критерію розмежування кримінальних правопорушень від адміністративних, пов'язують її міру з наявністю чи відсутністю тяжких наслідків; розміром реально заподіяної шкоди; повторністю чи систематичністю; способом вчинення правопорушення; характером його вчинення тощо. З урахуванням контексту дослідження, визнаючи суспільну небезпеку за критерій розмежування кримінально-правової відповідальності за СЗЧ від адміністративно-правової, акцентуємо на таких особливостях суспільної небезпеки правопорушення СЗЧ: а) є підставою для кваліфікації діяння як протиправного; б) є показником індивідуального ступеня суспільної небезпеки зазначеного злочину; в) має рухливі межі при вирішенні питання про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки та про звільнення від покарання.

Наголошуємо, що здійснення СЗЧ у період воєнного стану або у бойовій обстановці розглядаємо як військове правопорушення, що має значно більшу суспільну небезпеку порівняно з мирним часом. Проте вважаємо, що основним мотивом дій законодавця щодо часткової декриміналізації юридичної відповідальності за СЗЧ було покладено аж ніяк не ідею нівелювання суспільної небезпеки СЗЧ в умовах війни, а ідею повернути до складу ЗСУ тих військовослужбовців, які, скоївши СЗЧ вперше, усвідомили протиправність своїх дій і визнали помилку. Доказом цього, на нашу думку, є встановлення одначасно з декриміналізацією першого випадку СЗЧ більш жорсткого кримінального покарання за повторне або тривале СЗЧ та дезертирство. Сьогодні можна стверджувати про суттєву ефективність запровадженого у листопаді 2024 року механізму декриміналізації СЗЧ. За даними Державного бюро розслідувань, за 8 місяців дії зазначеного механізму, у межах відповідної процедури, до ЗСУ повернулися понад 29 тис. військовослужбовців [15]. У цьому контексті винятково важливим вважаємо подальше вдосконалення механізму звільнення від юридичної відповідальності за СЗЧ, про що йтиметься далі.

Ще однією проблемою кваліфікації юридичної відповідальності за СЗЧ є проблема розмежування СЗЧ від дезертирства. Відповідно до ст. 408 КК України,

дезертирством є самовільне залишення військової частини або місця служби з метою ухилитися від військової служби, а також нез'явлення з тією самою метою на службу у разі призначення, переведення, з відрядження, відпустки або з лікувального закладу. У кримінології дезертирство визнається триваючим злочином, який починається з моменту самовільного залишення частини чи місця служби або нез'явлення на службу в разі призначення, переведення, з відпустки або з лікувального закладу, та закінчується затриманням дезертира чи з'явлення його із зізнанням чи його смертю. З урахуванням зазначеного, на етапі кваліфікації, для відмежування СЗЧ від дезертирства, ключову роль відіграє та обставина, що СЗЧ, поки не доведено інше, вважають тимчасовим залишенням, тобто, дією, яка не має явно підтверджених ознак мети неповернення. Тоді як дезертирство – навпаки, є умисним залишенням, якому властивий намір остаточного ухилення від служби. Отже, для правильної кваліфікації правопорушення та кваліфікації відповідальності за його здійснення, принципове значення має критерій мети, якою є наявність чи відсутність наміру остаточного уникнення подальшої військової служби, а також критерій часу, протягом якого військовослужбовець не перебував у розташуванні військової частини чи за місцем служби.

У контексті належності СЗЧ до категорії так званих триваючих правопорушень, питання його часового виміру (зокрема, початку і закінчення) є надзвичайно важливим. У фаховій літературі наявні кілька підходів щодо часового виміру СЗЧ. В. К. Гришук та М. М. Сенько [16, с. 76–77] вважають, що: а) для військовослужбовців строкової служби початком СЗЧ є фактичне залишення території військової частини або місця служби, незалежно від того, чи був це час виконання службових обов'язків, чи час відпочинку; б) для інших категорій військовослужбовців початком СЗЧ є час фактичного залишення військової частини або місця служби під час виконання своїх службових обов'язків. Початком не з'явлення без поважних причин для всіх категорій науковці пропонують вважати час закінчення встановленої тривалості правомірного перебування поза службою. Інший підхід, який поділяють, зокрема, укладачі Науково-практичного коментаря Кримінального кодексу України М. І. Мельник, М. І. Хавронюк [17, с. 1294], полягає у визнанні початком відліку СЗЧ днем, коли військовослужбовець самовільно залишив військову частину або місце служби, а початком не з'явлення

на службу – наступний день після дня установленної дати з'явлення. Проте, на нашу думку, найбільш обґрунтовану позицію займають ті фахівці, які пропонують обчислювати правові строки тривалості СЗЧ не з моменту його фактичного початку і навіть не з дня його вчинення, а з 00 годин 00 хвилин наступного дня [6, с. 463]. Такий підхід здається найбільш раціональним, оскільки він: апробований у адміністративному та кримінальному праві; є ефективним у випадку, коли точний час події установити проблематично; унеможливує вчинення помилок; найкраще захищає права військовослужбовців.

Розкриваючи *проблеми процедур і механізмів звільнення від юридичної відповідальності за СЗЧ*, зазначимо, що правовою основою для їх реалізації слугують законодавчі акти, змістом яких є відповідні зміни і доповнення до законодавства щодо підстав і порядку проходження військової служби, іншого військового законодавства, КК України, а самі механізми перебувають на стадії становлення та структуризації. У зв'язку із зазначеним, пропонуємо механізм звільнення від юридичної відповідальності за СЗЧ розуміти як сукупність нормативних, інституційних та організаційних складових, що комплексно регулюють питання щодо: а) порядку звернення військовослужбовця, який прийняв рішення щодо добровільного повернення із СЗЧ, до уповноваженого органу; б) проходження відповідної процедури в межах компетенції відповідного органу або/чи в межах судового розгляду; в) проходження процедури переводу військовослужбовця до іншої військової частини або місця служби (факультативно); г) поновлення на службі; ґ) відновлення грошового, майнового, продовольчого та інших видів забезпечення.

Сьогодні може йтися про дві моделі механізмів звільнення військовослужбовця від юридичної відповідальності за СЗЧ.

Механізм звільнення від юридичної відповідальності у разі, якщо СЗЧ тривало до трьох діб, передбачає: а) повернення військовослужбовця до військової частини/місця служби; б) звернення військовослужбовця до командира (військового начальника) із рапортом щодо наміру подальшого проходження служби; в) відновлення грошового, продовольчого, речового, інших видів забезпечення; г) в окремих випадках – перевід військовослужбовця для продовження служби в інший військовий підрозділ.

Механізм звільнення від юридичної відповідальності у випадку, якщо СЗЧ тривало понад три доби, перед-

бачає: а) повернення військовослужбовця до військової частини/місця служби; б) звернення військовослужбовця до командира (військового начальника) із рапортом щодо наміру подальшого проходження служби; в) отримання на це письмової згоди командира (військового начальника); г) надання органу досудового розслідування, прокурору або суду клопотання про намір військовослужбовця повернутися на службу; ґ) направлення відповідних матеріалів до суду; д) ухвалення судом рішення; е) поновлення військовослужбовця на службі; є) відновлення грошового, продовольчого, речового, інших видів забезпечення; ж) в окремих випадках – перевід військовослужбовця для продовження служби в інший військовий підрозділ.

Аналізуючи алгоритм звільнення від передбаченої ст. ст. 407, 408 КК України кримінальної відповідальності, наголосимо на кількох принципових моментах. *По-перше*, прийняття відповідного рішення судом можливе лише у тому випадку, якщо військовослужбовець: а) повернувся до частини/місця служби добровільно; б) не порушив встановлених законом термінів можливого добровільного повернення; в) не вчинив інших правопорушень; г) щиро розкався. *По-друге*, згідно зі ст. 286 КПК України, рішення про подання клопотання приймає особисто військовослужбовець, а суб'єктом його подання можуть бути: на стадії досудового розслідування – виключно прокурор, на стадії судового провадження – будь-яка сторона провадження (прокурор, обвинувачений, захисник). *По-третє*, таке клопотання має бути підкріплене письмовою згодою командира (начальника) військової частини на продовження проходження такою особою військової служби. *По-четверте*, зазначене клопотання розглядається виключно судом, який і приймає рішення про звільнення військовослужбовця від кримінальної відповідальності. *По-п'яте*, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку проходження військової служби окремими категоріями військовослужбовців під час дії воєнного стану» від 30.04.2025 р. [11], на період фактичної відсутності військовослужбовця в частині соціальні гарантії та виплати не нараховуються. Військовослужбовцям, звільненим згідно з процедурою від юридичної відповідальності за СЗЧ, дія контракту поновлюється, виплата грошового та інших видів забезпечення відновлюється.

На практиці дія механізму звільнення від юридичної відповідальності за СЗЧ не позбавлена певних проблем. Тлумачення ст. ст. 286, 287 КПК України

не дає однозначної відповіді на запитання про те, чи потрібно додавати до клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності згоду командира (начальника), якщо таке клопотання заявляється обвинуваченим або його захисником на стадії судового провадження. Акцентуємо на певній термінологічній неточності у частині ст. 287 КПК України, де йдеться про згоду командира (начальника) щодо можливості продовження військової служби *підозрюваним*, хоча у разі подання клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності на стадії судового провадження така особа має процесуальний статус *обвинуваченого*. Також проблемними аспектами механізму повернення на службу після СЗЧ вважаємо ту обставину, що дія положень КК України та КПК України щодо порядку звільнення від кримінальної відповідальності за правопорушення за СЗЧ стосується лише тих військовослужбовців, які виявили бажання повернутися на військову службу. Водночас зазначені положення не врегульовують сповна порядок звільнення від відповідальності тих військовослужбовців, які вже добровільно повернулися на військову службу.

Як рекомендації з метою вдосконалення законодавства пропонуємо запровадження норми щодо надання військовослужбовцем не письмової згоди командира (начальника) про можливість продовження підозрюваним військової служби, а довідки з військової частини із зазначенням часу повернення особи на військову службу, що, на нашу думку, значно спростило б процедуру.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З урахуванням зазначеного, констатуємо:

1. Правильна кваліфікація юридичної відповідальності за СЗЧ, разом із розробленням дієвого механізму звільнення від неї та поновлення на військовій службі, є запорукою підтримання необхідної чисельності підрозділів Сил оборони, рівня їх боєздатності, спроможності забезпечувати захист України від російської агресії.

2. Запровадження принципу часткової декриміналізації юридичної відповідальності за СЗЧ об'єктивно обумовлює певні проблеми його реалізації, пов'язані, зокрема, із: а) розумінням нормативного змісту ст. 407, 408 КК України, ст. 172.11 КУпАП; б) кваліфікацією юридичної відповідальності за СЗЧ; в) дією механізму звільнення від юридичної відповідальності за СЗЧ. Окремими проблемами нормативного змісту ст. 407 КК України та 172.11 КУпАП є: а) закріплення вичерпного переліку ситуацій нез'явлення без поважних причин; б) відсутність закріплення

поняття поважної причини; в) відсутність закріплення критеріїв самовільності.

3. Механізм звільнення від юридичної відповідальності за СЗЧ – це сукупність нормативних, інституційних та організаційних складових, які комплексно регулюють питання щодо: а) порядку звернення військовослужбовця, який прийняв рішення щодо добровільного повернення із СЗЧ, до уповноваженого органу; б) проходження відповідної процедури в межах компетенції відповідного органу або/чи судового розгляду; в) проходження процедури переведення (факультативно); г) поновлення на службі; г) відновлення грошового, інших видів забезпечення.

4. Для правильного розуміння ст. 407 КК України, ст. 172.11 КУпАП запропоновано розуміння понять: *поважної причини* – як об'єктивної обставини, яка не залежить від волі особи, має тривалість у визначений період часу; обумовлює відсутність військовослужбовця у частині або за місцем служби і наявність якої зазвичай підтверджується доказами; *самовільного залишення військової частини або місця служби* – як неправомірної дії, коли військовослужбовець, не одержавши згоди свого командира (начальника), залишає територію своєї військової частини або місця служби.

5. До переліку суттєвих проблем кваліфікації юридичної відповідальності за СЗЧ окреслено такі: а) міри (ступеня) суспільної небезпеки СЗЧ; б) відмежування СЗЧ від дезертирства; в) визначення часового виміру СЗЧ. Доведено, що суспільна небезпека СЗЧ: а) є ключовою ознакою для кваліфікації діяння як протиправного; б) є показником індивідуального ступеня протиправності та шкідливості зазначеного правопорушення; в) має рухливі межі при вирішенні питання про звільнення від відповідальності у зв'язку із зміною обстановки

6. Сьогодні зазначений механізм перебуває на стадії становлення та апробації. Тому йому притаманні певні недоліки, які може бути усунено шляхом удосконалення нормативного регулювання та застосування відповідних інструментів. Одним із напрямів його вдосконалення є подальший, більш предметний аналіз концептуальних засад юридичної відповідальності за СЗЧ та звільнення від неї, що і становить перспективи наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Офіс генерального прокурора: офіційна інтернет-сторінка. URL: <https://www.dw.com/uk/ofis-generalnogo-prokurora/t-56953886>. (дата звернення: 01.08. 2025).

2. Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України: монографія. Харків: Право, 2018. 328 с.

3. Ониськів А. М. Кримінальна відповідальність за порушення порядку проходження військової служби, вчинені в умовах особливого періоду або в бойовій обстановці: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08; Київ. ун-т права НАН України; Ін-т держави і права ім. В. В. Корещького НАН України. Київ, 2017. 268 с.

4. Шульга А. М., Міненков О. Д. Прикладні аспекти застосування ст. 407 КК України (Самовільне залишення військової частини або місця служби). *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 34(1). С. 90–105. URL: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.06>.

5. Висоцький П. Г. Самовільне залишення військової частини або місця служби. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2024. № 72. С. 134.137. DOI <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.72.26>.

6. Замахін А. Л. Самовільне залишення військової частини або місця служби в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 462–464.

7. Коломієць Н. В., Лугина Є. Ю. Кримінально-правова характеристика самовільного залишення військової частини або місця служби. Аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак. *Аналітично-порівняльне правознавство: електронне наукове видання*. 2024. № 4. С. 579–584. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.98>.

8. Коломієць Н. В., Лугина Є. Ю. Самовільне залишення військової частини або місця служби: проблемні аспекти кваліфікації. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2024. № 1. С. 9–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kvsvsz_2024_1_3. DOI [10.32755/sjcriminal.2024.01.009](https://doi.org/10.32755/sjcriminal.2024.01.009).

9. Загинець-Заболотенко З. А. Самовільне залишення військової частини або місця служби та дезертирство (статті 407 та 408 Кримінального Кодексу України): основні правові позиції Верховного Суду щодо кваліфікації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 339–342. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-12/84>.

10. Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану: Закон України від 20 серпня 2024 року № 3902-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3902-20#Text> (дата звернення: 01.08.2025).

11. Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку проходження військової служби окремими категоріями військовослужбовців під час дії воєнного стану: Закон України № 4392-IX від 30 квітня 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4392-20#Text> (дата звернення: 01.08.2025).

12. Про затвердження Порядку організації роботи з рапортами військовослужбовців у системі Міністерства оборони України: наказ Міністерства оборони України від 06.08.2024 р. № 531. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1214-24#Text> (дата звернення: 05.04.2025).

13. Інструкція з діловодства у Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 31.01.2024 р. № 40. URL: <https://turbota.mil.gov.ua/dopomoga-dilovodam/instrukciya-z-dilovodstva-u-zbrojnyh-sylah-ukrayiny> (дата звернення: 05.04.2025).

14. Рудковська М. Р. Суспільна небезпека як ознака поняття злочину: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2017. 187 с.

15. За останні 8 місяців із СЗЧ на службу повернулися понад 29 тисяч бійців. *Українська правда*. 05. 08. 2025. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/08.5/7524841> (дата звернення 05.08.2025).

16. Гришук В. К., Сенько М. М. Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби: монографія. Львів, 2007. 103 с.

17. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / А. М. Бойко, Л. П. Брич, О. О. Дудоров та ін.; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та доповн. Київ, 2019. 1480 с.

References

1. Ofis heneral'noho prokurora: ofitsyna internet-storinka. (2025). URL: <https://www.dw.com/uk/ofis-generalnogo-prokurora/t-56953886>. [in Ukrainian].

2. Kharytonov, S. O. (2018). Kryminal'na vidpovidal'nist' za viys'kovyi zlochyny za kryminal'nym pravom Ukrayiny: monohrafiya [Criminal liability for war crimes under the criminal law of Ukraine:]. Kharkiv: Pravo. 328 s. [in Ukrainian].

3. Onys'kiv, A. M. (2017). Kryminal'na vidpovidal'nist' za porushennya poriyadku prokhozheniya viys'kovoyi sluzhby, vchyneni v umovakh osoblyvoho periodu abo v boyoviyi obstanovtsi [Criminal liability for violation of the order of military service, committed in the conditions of a special period or in a combat environment]:

dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08; Kyiv. un-t prava NAN Ukrayiny; In-t derzhavy i prava im/ V. V. Korets'ko-ho NAN Ukrayiny. Kyiv. 268 s. [in Ukrainian].

4. Shul'ha, A. M., Minenkov, O. D. (2025). Prykladni aspekty zastosuvannya st. 407 KK Ukrayiny (Samovil'ne zalyshennya viys'kovoyi chastyny abo mistysya sluzhby). [Applied aspects of application of Art. 407 of the Criminal Code of Ukraine (Arbitrarily leaving a military unit or place of service)]. *Visnyk Kryminolohichnoyi asotsiatsiyi Ukrayiny*. № 34(1). S. 90–105. URL: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.06>. [in Ukrainian].

5. Vysots'kyi, P. H. (2024). Samovil'ne zalyshennya viys'kovoyi chastyny abo mistysya sluzhby [Voluntary abandonment of a military unit or place of service]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentsiya*. № 72. S. 134–137. DOI <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.72.26>. [in Ukrainian].

6. Zamakhin, A. L. (2023). Samovil'ne zalyshennya viys'kovoyi chastyny abo mistysya sluzhby v umovakh voyennoho stanu abo v boyoviy obstanovtsi [Arbitrarily leaving a military unit or place of service under martial law or in a combat situation]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*. № 11. S. 462–464. [in Ukrainian].

7. Kolomiyets', N. V., Luhyna, Y. Y. (2024). Kryminal'no-pravova kharakterystyka samovil'noho zalyshennya viys'kovoyi chastyny abo mistysya sluzhby. Analiz ob'yektyvnykh i sub'yektyvnykh oznak [Criminal law characteristics of voluntary abandonment of a military unit or place of service. Analysis of objective and subjective signs]. *Analitichno-porivnyal'ne pravoznavstvo: elektronne naukove vydannya*. № 4. S. 579–584. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.98>. [in Ukrainian].

8. Kolomiyets', N. V., Luhyna, Y. Y. (2024). [Voluntary abandonment of a military unit or place of service: problematic aspects of qualification]. Samovil'ne zalyshennya viys'kovoyi chastyny abo mistysya sluzhby: problemni aspekty kvalifikatsiyi. *Kryminal'no-vykonavcha sistema: Vchora. S'ohodni. Zavtra*. № 1. S. 9–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kvsvsz_2024_1_3. DOI 10.32755/sjcriminal.2024.01.009. [in Ukrainian].

9. Zahyney-Zabolotenko, Z. A. (2023). Samovil'ne zalyshennya viys'kovoyi chastyny abo mistysya sluzhby ta dezertyrstvo (statti 407 ta 408 Kryminal'noho Kodeksu Ukrayiny): osnovni pravovi pozytsiyi Verkhovnoho Sudu shchodo kvalifikatsiyi. [Voluntary abandonment of a military unit or place of service and desertion (Articles 407 and 408 of the Criminal Code of Ukraine): the main legal positions of the Supreme Court regarding qualifications]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*.

№ 12. S. 339–342. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-12/84>. [in Ukrainian].

10. Pro vnesennya zmin do Kryminal'noho kodeksu Ukrayiny, Kryminal'noho protsesual'noho kodeksu Ukrayiny ta inshykh zakoniv Ukrayiny shchodo vdoskonalennya kryminal'noyi vidpovidal'nosti za zlochyny proty vstanovlenoho porядku nesennya abo prokhozheniya viys'kovoyi sluzhby pid chas diyi voyennoho stanu [On amendments to the Criminal Code of Ukraine, the Criminal Procedure Code of Ukraine and other laws of Ukraine regarding the improvement of criminal liability for crimes against the established order of military service during martial law]: Zakon Ukrayiny № 3902-IX (2024) (Ukrainian) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3902-20#Text>. [in Ukrainian].

11. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo porядku prokhozheniya viys'kovoyi sluzhby okremymy katehoriyamy viys'kovosluzhbovt-siv pid chas diyi voyennoho stanu [On amendments to some laws of Ukraine regarding the procedure for completing military service by certain categories of servicemen during martial law]: Zakon Ukrayiny № 4392-IX. (2025). (Ukrainian). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4392-20#Text>. [in Ukrainian].

12. Pro zatverdzhennya Poryadku orhanizatsiyi roboty z raportamy viys'kovosluzhbovt-siv u systemi Ministerstva oborony Ukrayiny [On the approval of the Procedure for organizing work with reports of servicemen in the system of the Ministry of Defense of Ukraine]: nakaz Ministerstva oborony Ukrayiny № 531. (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1214-24#>. [in Ukrainian].

13. Instruktsiya z dilovodstva u Zbroynykh Sylakh Ukrayiny [Instruction on record keeping in the Armed Forces of Ukraine]: nakaz Ministerstva oborony Ukrayiny № 40. (2024). URL: <https://turbota.mil.gov.ua/dopomoga-dilovodam/instruktsiya-z-dilovodstva-u-zbrojnyh-sylah-ukrayiny>. [in Ukrainian].

14. Rudkovs'ka, M. R. (2017). Suspil'na nebezpeka yak oznaka ponyattya zlochynu [Public danger as a sign of the concept of crime]: dys. kand. yuryd. nauk: 12.00.08. L'viv. derzh. un-t vnutr. sprav. L'viv. 187 s. [in Ukrainian].

15. Za ostanni 8 misyatsiv iz SZCH na sluzhbu pov-ernulysya ponad 29 tysyach biytsiv (2025). *Ukrayins'ka pravda*. 05. 08. 2025. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/08.5/7524841>. [in Ukrainian].

16. Hryshchuk, V. K., Sen'ko, M. M. (2007). Kryminal'na vidpovidal'nist' za samovil'ne zalyshennya viy's'kovoї chastyny abo mistysya sluzhby [Criminal liability for voluntarily leaving a military unit or place of service]: monohrafiya. L'viv, 2007. 103 s.

17. Naukovo-praktychnyy' komentar Kryminal'noho kodeksu Ukraïny. (2019). [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine] / A. M. Boy'ko, L. P. Brych, O. O. Dudorov ta in.; za red. M. I. Mel'nyka, M. I. Khavronyuka. 11-te vyd., pererobl. ta dopovn. Kyiv, 1480 s. [in Ukrainian].

Beikun Andrii

PhD in Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Legal Support and Law Enforcement Activities,
Faculty of State Security,
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Pelahesha Oleksandr

PhD in Law, Lecturer of the Department
of Legal Support and Law Enforcement Activities,
Faculty of State Security,
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Myna Volodymyr

PhD in Law, Lecturer of the Department
of Legal Support and Law Enforcement Activities,
Faculty of State Security,
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

**LEGAL LIABILITY FOR UNAUTHORIZED
LEAVING OF A MILITARY UNIT OR PLACE
OF SERVICE: PROBLEMS OF QUALIFICATION,
REALIZATION, EXEMPTION
FROM REALIZATION**

The article, using the legal comparative method, methods of legal analysis and legal hermeneutics, identifies and reveals the content of certain theoretical and practical problems related to legal liability for unauthorized leaving of a military unit or place of service and exemption from it.

The author proves that the correct qualification of legal liability for unauthorized leaving of a military unit, together with the introduction of an effective mechanism for discharge from such liability, is a key to maintaining the required number of units of the Defense Forces, their combat capability, and their ability to ensure the defense of Ukraine against russian aggression.

The author establishes that the introduction of the principle of partial decriminalization of legal liability for unauthorized leaving of a military unit objectively causes certain problems of its implementation. In particular, these are the problems related to: a) understanding of the normative content of Articles 407, 408 of the Criminal Code of Ukraine, Article 172.11 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses; b) qualification of legal liability for unauthorized

leaving of a military unit; c) the effect of the mechanism of exemption from legal liability for unauthorized leaving of a military unit. The author identifies and discloses certain problems of the normative content of Article 407 of the Criminal Code of Ukraine and Article 172.11 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses. In particular, these are: a) an exhaustive list of situations of failure to appear without valid reasons; b) lack of a definition of a valid reason; c) lack of criteria for unauthorized absence.

With a view to improving approaches to understanding the normative content of Article 407 of the Criminal Code of Ukraine and Article 172.11 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses, the author proposes an understanding of the concepts of: good reason, unauthorized leaving of a military unit or place of service, and the mechanism of exemption from legal liability for unauthorized leaving of a military unit.

The author identifies and reveals the content of certain issues of qualification of legal liability for unauthorized abandonment of a military unit, such as: a) the measure (degree) of public danger of unauthorized abandonment of a military unit; b) distinguishing unauthorized abandonment of a military unit from desertion; c) determining the time dimension of unauthorized abandonment of a military unit. The author substantiates the public danger of unauthorized abandonment of a military unit committed during wartime or in a combat situation.

The author offers an understanding of the mechanism of exemption from legal liability for unauthorized leaving of a military unit as a set of regulatory, institutional and organizational components which comprehensively regulate the following issues: a) the procedure for applying to an authorized body by a serviceman who has decided to voluntarily return from unauthorized leaving of a military unit; b) undergoing the relevant procedure within the competence of the relevant body or court proceedings; c) undergoing the transfer procedure (optional); d) reinstatement in service; e) restoration of monetary and other types of security.

It is established that today this mechanism is at the stage of formation and testing. It is characterized by certain shortcomings which can be eliminated by improving the regulatory framework and applying appropriate instruments. It is determined that one of the areas of improvement is further, more substantive analysis of the conceptual framework of legal liability for unauthorized leaving of a military unit and discharge from it.

Keywords: *unauthorized leaving of a military unit or place of service; problem; decriminalization; legal qualification; legal liability; exemption from legal liability; mechanism.*

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 355.23:355.357:378.147

DOI 10.59226/3041-1971.2.2025.16-22

ЯКОВЕНКО Євген Сергійовичначальник кафедри тактики
Київського інституту Національної гвардії України
ORCID ID 0000-0002-2612-8550**КІЗЯН Руслан Володимирович**кандидат наук з державного управління,
начальник факультету службово-бойової діяльності
Київського інституту Національної гвардії України
ORCID ID 0009-0005-8980-4391

БОЙОВИЙ ДОСВІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Розглянуто одне з найактуальніших питань сучасної військової освіти – вивчення та впровадження бойового досвіду в систему професійної підготовки військових фахівців. Актуалізовано необхідність оперативно оновлення змісту, методів та форм підготовки військового персоналу, зважаючи на виклики, що постали перед силами оборони України в умовах широкомасштабної збройної агресії. Бойовий досвід, здобутий безпосередньо в ході бойових дій, виявився безцінним джерелом практичних знань, опанування яких має забезпечити високу ефективність навчання майбутніх командирів та спеціалістів.

Здійснено теоретичний аналіз дефініції поняття «бойовий досвід» у військово-педагогічному контексті, окреслено його сутнісні характеристики та функціональне значення в освітньому процесі. Окрему увагу приділено висвітленню основних форм і методів реалізації бойового досвіду в освітньому середовищі: використання бойових кейсів, ситуаційне моделювання, участь офіцерів із бойовим досвідом у викладанні, варгеймінг, навчання в умовах, максимально наближених до бойових. Аргументовано, що включення реального бойового матеріалу в освітній процес підвищує мотивацію до навчання, сприяє формуванню професійної рефлексії та адаптивного мислення, здатності до прийняття нестандартних рішень у складних умовах. Підсумовано, що вивчення та педагогічне осмислення бойового досвіду має розглядатися стратегічним напрямом розвитку військової освіти.

Ключові слова: бойовий досвід; професійна підготовка; військовий фахівець; освітній процес; військова освіта.

Постановка проблеми. Сучасна безпекова ситуація в Україні, обумовлена повномасштабною збройною агресією Російської Федерації, актуалізує суттєвий перегляд підходів до ведення бойових дій, управління військами та підготовки військових фахівців. У цих умовах особливого значення набуває процес вивчення й осмислення бойового досвіду, накопиченого безпосередньо в ході бойових дій, а та-

кож його ефективне впровадження в освітній процес військових навчальних закладів. Йдеться не лише про врахування практичних прикладів у ході навчання, а про системну інтеграцію актуального бойового контенту в усі складові професійної підготовки військового фахівця.

Традиційно бойовий досвід розглядався як вторинне джерело для вдосконалення тактичних

настанов, бойових статутів чи організаційно-штатної структури підрозділів. Проте сучасна війна, що має риси асиметричності, гібридності, високотехнологічності, вимагає значно глибшої рефлексії над здобутим бойовим досвідом, його науково-педагогічного переосмислення та цілеспрямованого педагогічного втілення у підготовку офіцерського та сержантського складу. Вищий військовий навчальний заклад має не лише не відставати від подій на фронті, а й навпаки – оперативно акумулювати, аналізувати і трансформувати досвід у відповідні навчальні кейси, справи, практичні завдання, ігрові моделі тощо.

Водночас сьогодні в системі вищої військової освіти України відчувається брак науково обґрунтованої моделі вивчення та впровадження бойового досвіду. Не завжди чітко визначено: які саме елементи бойового досвіду мають навчальну цінність, за якими критеріями здійснюється їх педагогічний відбір, як відбувається інтеграція практичних кейсів у різні рівні підготовки та спеціалізації військових фахівців. Деякі навчальні заклади запроваджують власні ініціативи щодо обміну досвідом між ветеранами бойових дій та курсантами, однак вони часто мають фрагментарний і епізодичний характер, без єдиної концептуальної основи та методичного забезпечення.

З огляду на зазначене, вкрай актуальним є комплексне дослідження сутності бойового досвіду в контексті військової педагогіки, зокрема з позицій його змістового наповнення, функціонального призначення, потенціалу для формування професійних компетентностей. Не менш важливим є наукове осмислення структури самого процесу вивчення бойового досвіду, визначення його етапів, логіки, методів та форм реалізації в межах освітніх програм. Такий підхід дозволить не лише підвищити якість підготовки майбутніх командирів, а й забезпечити адаптивність та динамізм системи військової освіти до постійних змін у характері бойових дій.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Питання вивчення та впровадження бойового досвіду у професійну підготовку військових фахівців досліджували такі вчені, як Я. Вишневська, М. Гавришук, М. Ктіторов, М. Медвідь, Ю. Медвідь, В. Поляков, які запропонували методіку вивчення та впровадження досвіду професійної діяльності в освітній процес ЗВО [1]. Своєю чергою С. Белай, І. Волков, Є. Яковенко пропонують створення сис-

теми вивчення та впровадження бойового досвіду в освітній процес під час вивчення загальновійськових дисциплін [2]. Є. Гончаренко, А. Ткаченко описують поняття, ідею, можливості та процес вивчення і впровадження досвіду, його побудову та послідовність реалізації [3]. Колектив учених запропонував обґрунтування технології вивчення та впровадження бойового досвіду в освітній процес [4]. Також загальні аспекти порядку вивчення та впровадження бойового досвіду складових Сил оборони держави відображено у нормативних документах різного рівня [5; 6]. Водночас актуалізується питання з'ясування сутнісних характеристик бойового досвіду як об'єкта педагогічного аналізу, побудови його дидактично релевантної структури та обґрунтування форм і методів впровадження у професійну підготовку військових фахівців. Наукові результати дослідження можуть стати основою для подальшого вдосконалення змісту освітніх програм, методики викладання тактико-спеціальних дисциплін, а також формування концептуальних засад військової освіти в умовах ведення сучасної війни.

Метою статті є комплексне науково-педагогічне обґрунтування сутності бойового досвіду як джерела практично-орієнтованих знань у системі професійної підготовки військових фахівців, а також визначення форм і методів процесу його вивчення та педагогічного впровадження у зміст військової освіти.

Виклад основного матеріалу. Методологічною основою дослідження постає системний міждисциплінарний підхід, який поєднує положення військової педагогіки, теорії професійної освіти, військової психології, соціальної комунікації, а також сучасний бойовий досвід, здобутий силами оборони України у 2022–2025 роках. Такий підхід забезпечує цілісне осмислення бойового досвіду як педагогічного феномена, що має власну структуру, функції та потенціал для формування професійних компетентностей військових фахівців.

У контексті сучасної війни, зокрема повномасштабної збройної агресії проти України, бойовий досвід набуває особливої значущості як педагогічне явище. Він перестає бути виключно предметом воєнної історії або оперативного аналізу – натомість стає основою для оновлення змісту, форм і методів професійної військової підготовки. Йдеться про процес не лише накопичення, а й педагогічного осмислення, інтерпретації, адаптації і трансляції бойового досвіду у систему військової освіти.

Доктрина з вивчення та впровадження бойового досвіду у Збройних силах України визначає, що досвід – це сукупність уроків, знань, умінь і навичок, здобутих у процесі практичної діяльності; це те, що вже колись було, з чим доводилось мати справу [5]. Як вказує науковець М. Швалб, розуміння власного досвіду – це інтеграція у свідомості чотирьох компонентів особистісної складової індивідуального досвіду (ситуації, дії, переживання, сенсу), що надає цьому конструктивну форму особистісного міфа [7].

Водночас, з нашого погляду, у психолого-педагогічній літературі термін «досвід» є недостатньо визначеним як на концептуальному рівні, так і на рівні емпіричних досліджень. Тому не випадково в більшості сучасних наукових праць категорія «досвід» відсутня. У різних джерелах поняття досвіду трактується узагальнено, як сукупність знань, умінь, навичок та життєвих уроків, набутих людиною в процесі її життєдіяльності, взаємодії з об'єктивним світом та суспільною практикою. Поняття бойового досвіду у науковій літературі, на жаль, майже не досліджувалося.

На основі проведеного аналізу ми пропонуємо розуміти *бойовий досвід у педагогічному сенсі* як форму професійної рефлексії, що інтегрує знання, вміння, цінності та установки, отримані в умовах безпосередньої участі у бойових діях. Такий досвід є унікальним, адже він формується в ситуаціях підвищеного ризику, невизначеності, фізичного і морального навантаження. Він не лише інформує, а й трансформує військовослужбовця, змінює його погляди на службу, лідерство, відповідальність, підлеглість.

У військово-педагогічному контексті бойовий досвід доцільно розглядати як багаторівневу структуру, що охоплює такі компоненти:

когнітивний – знання про тактику, техніку, прийоми і засоби, що використовувалися в реальних бойових умовах;

оперативно-діяльнісний – навички прийняття рішень, управління підрозділом, дій у кризовій ситуації;

емоційно-психологічний – емоційні реакції, стрес, бойова мотивація, подолання страху;

ціннісно-мотиваційний – ставлення до професії, готовність до самопожертви, розуміння обов'язку, відповідальність.

У цьому сенсі бойовий досвід є не лише сумою подій чи дій, а й результатом усвідомленої участі у них, що передбачає постфактум-аналіз, оцінювання рішень, результатів та уроків, які можна засвоїти.

На думку David W. Barno [8], системи *Lessons Learned* у збройних силах США, Великої Британії та Ізраїлю базуються саме на концепції рефлексивного трансформованого досвіду, який постає основою для модифікації навчальних програм, розроблення тренувальних сценаріїв та адаптації нормативних документів.

Зазначимо, що саме бойовий досвід дає змогу перейти від абстрактного моделювання до практично-орієнтованого навчання – створення сценаріїв, тренувань, кейсів, максимально наближених до реальності. Поряд із цим, щоб бойовий досвід максимально сприяв навчанню, необхідно запровадити процес вивчення та впровадження бойового досвіду. У Доктрині з вивчення та впровадження бойового досвіду у Збройних силах України [5], процес вивчення та впровадження бойового досвіду визначається як сукупність систематизованих послідовних дій, які застосовуються для збору, аналізу та узагальнення інформації про проблемні питання (передового досвіду), визначення головних причин їх виникнення і шляхів вирішення (повторення), а також для поширення та впровадження досвіду під час навчально-бойової діяльності. В освітній діяльності ми пропонуємо вважати процес вивчення та впровадження бойового досвіду як системну педагогічну діяльність, що охоплює шість ключових етапів: збір, аналітичну обробку, адаптацію, впровадження, рефлексію, оновлення та збереження.

Впровадження бойового досвіду у процес професійної підготовки військових фахівців потребує цілеспрямованої трансформації емпіричних знань та навичок, здобутих у бойових умовах, за допомогою доцільних форм і методів навчання. Ці форми повинні не лише передавати інформацію, а й забезпечувати формування стійких професійних компетентностей, адаптивного мислення, здатності до прийняття рішень в умовах невизначеності. На нашу думку, такими формами є:

1. *Використання тактичних кейсів* (бойових ситуацій). Науковці А. Войтович та Ю. Дем'янюк вважають, що становлення професіоналів у сфері охорони та захисту державного кордону, спроможних творчо знаходити, засвоювати та використовувати інформацію в практичній діяльності, потребує зміщення акцентів від засвоєння факту (результат-знання) до оволодіння способами взаємодії зі світом (результат-уміння). Вони вважають, що цьому ефективно сприяє кейс-метод [9].

У контексті нашого дослідження кейс-метод є однією з найбільш ефективних форм інтеграції бойового досвіду в навчальний процес. Він полягає в моделюванні реальних тактичних ситуацій, що мали місце у бойових умовах, для подальшого аналізу та обговорення курсантами.

2. *Ситуаційні завдання та варгеймінг.* У науково-педагогічній та методичній літературі поняття «ситуаційне завдання» тлумачать по-різному. Наприклад, О. Блажко ситуаційні завдання визначає, як засоби навчання, які охоплюють умови, спрямовані на вирішення ситуації, що може виникнути у дійсності [10]. За твердженням О. Біляковської, Н. Грицай поняття «ситуаційне завдання» визначено як завдання, «в яких описано типові випадки, факти, явища, що мали місце в практичній роботі, а також задачі-описи педагогічного досвіду, умов, у яких відбувається освітній процес» [11]. У наукових розвідках І. Осадченко поняття «ситуаційне завдання» потрактовано як пізнавальна мета, «яку визначає для себе майбутній учитель з урахуванням суперечностей, що виникають у результаті аналізу ситуації, прийняття рішення, розв'язання педагогічної ситуації» [12].

Аналізуючи різні підходи до визначення ситуаційних завдань, можна зробити висновок, що ситуаційні завдання розглядають як форму навчання для усвідомленого розуміння змісту навчального матеріалу, що має практичну значущість, з метою розвитку розумових операцій під час роботи з джерелами інформації.

Варгеймінг широко застосовують у збройних силах США, Ізраїлю, Великої Британії як засіб оцінювання бойових сценаріїв на основі реального досвіду. Варгеймінгом прийнято вважати складну форму ситуаційного моделювання, що імітує повномасштабну бойову операцію з усіма елементами: оперативним фоном, логістикою, інформаційними впливами тощо.

3. *Залучення офіцерів з бойовим досвідом до викладання.* Однією з ключових форм реалізації бойового досвіду є пряме залучення учасників бойових дій до освітнього процесу. Це можуть бути: лектори з числа ветеранів, наставники (ментори), запрошені інструктори.

Офіцери з реальним досвідом здатні: передавати неформалізовані знання, підсилувати емоційну складову навчання, створювати довірливе середовище взаємодії, моделювати реальні бойові рішення. Для цього необхідно забезпечити: методичну

підготовку таких офіцерів, психологічну підтримку, організаційну інтеграцію у навчальний процес.

4. *Польові навчання з елементами бойового досвіду.* Навчання у польових умовах, побудоване на основі реальних бойових ситуацій, забезпечує максимальну наближеність до умов ведення бойових дій. Це дозволяє не лише закріплювати знання, а й формувати поведінкові автоматизми у складних умовах.

Основними елементами цього процесу є: моделювання бойового стресу, застосування бойових алгоритмів, симуляція втрат, евакуації, зв'язку, тренування у прийнятті рішень у кризових ситуаціях.

5. *Цифрові платформи бойового досвіду.* У сучасних умовах важливу роль відіграє цифровізація форм реалізації досвіду. Створення електронних баз, платформ, симуляторів, навчальних програм, заснованих на бойовому досвіді, розширює його можливості. Такими платформами є: інтерактивні карти бойових дій; онлайн-кейси з прийняттям рішень; навчальні відео з аналізом операцій; тактико-логістичні симулятори. Ці ресурси забезпечують доступність знань для різних категорій слухачів; можливість самонавчання; адаптивність контенту до змін бойового середовища.

6. *Проблемно-орієнтоване навчання на основі реального бойового контексту.* PBL (problem-based learning) – метод, що забезпечує побудову навчального процесу навколо реальної бойової проблеми, яку курсанти повинні вирішити. Етапами цього методу є постановка проблеми, аналіз умов та ресурсів, генерація рішень, прийняття рішення та його обґрунтування, рефлексія.

Форми і методи реалізації бойового досвіду у професійній підготовці військових фахівців мають відповідати сучасним педагогічним вимогам, забезпечувати інтеграцію реального досвіду у зміст освіти та сприяти формуванню бойової готовності. Їх використання дозволяє перетворити бойовий досвід на джерело розвитку воєнної освіти, забезпечити відповідність підготовки офіцерів вимогам сучасного бою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, зазначимо, що у сучасних умовах збройної боротьби, коли воєнні конфлікти набувають динамічного, гібридного характеру, бойовий досвід постає не лише джерелом окремих практичних знань, а й стратегічним ресурсом, що дає змогу формувати основу для трансформації системи військової освіти. Він дозволяє зробити освітній процес адаптивним до реальних викликів війни,

підвищити його ефективність і результативність. Бойовий досвід акумулює інформацію про тактику, озброєння чи логістику, і водночас цінні знання щодо морально-психологічної стійкості, нестандартного прийняття рішень, комунікації в екстремальних умовах. Саме тому його вивчення та впровадження є не факультативним додатком, а ключовим чинником модернізації професійної підготовки військових фахівців.

Однак ефективне впровадження бойового досвіду в освітню практику потребує не фрагментарного, а системного підходу. Необхідно створити цілісну структурно-педагогічну модель, яка забезпечить логічне, науково обґрунтоване, інтегроване впровадження бойового досвіду в усі компоненти військової підготовки – навчальні програми, методи викладання, засоби контролю знань, внутрішню мотивацію курсантів і офіцерів. Така модель має враховувати рівень підготовки здобувачів освіти, специфіку бойових дій, що аналізуються, а також потенціал викладачів, які є носіями цього досвіду. Особливу увагу варто приділити методичному забезпеченню, що має базуватися на міждисциплінарному підході та передбачати як індивідуальні, так і колективні форми роботи.

Доцільним та результативним напрямом реалізації бойового досвіду є застосування практико-орієнтованих форм і методів навчання. Такий підхід сприяє формуванню у майбутніх військових фахівців ключових компетентностей, зокрема критичного мислення, стресостійкості, командної взаємодії, ініціативності, здатності до прийняття рішень в умовах обмеженого часу та інформації.

Отже, бойовий досвід – це беззаперечно історія минулих подій, і водночас потужний педагогічний ресурс, який дає змогу здійснити якісний прорив у професійній підготовці військових кадрів. Його системне вивчення та цілеспрямоване впровадження в освітній процес забезпечує можливості для формування армії нового зразка – адаптивної, професійної, здатної до перемоги у війні XXI століття.

Перспективами подальших досліджень може бути питання цифровізації бойового досвіду, використання штучного інтелекту для аналізу тактичних сценаріїв, а також створення єдиної національної бази бойового досвіду для потреб військової освіти і науки. Матеріали статті може бути використано під час розроблення нових освітніх програм, вдосконалення методики викладання тактико-спеціальних

дисциплін, а також у практичній діяльності командирів навчальних підрозділів.

Список використаних джерел:

1. Медвідь М. М., Ктіторов М. О., Медвідь Ю. І., Поляков В. Ю., Гавришук М. М., Вишневецька Я. А. Залежність розвитку системи внутрішнього забезпечення якості від впровадження досвіду практичної діяльності в освітній процес закладу вищої освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № 1. С. 13–19.
2. Яковенко Є. С., Белай С. В., Волков І. М. Запровадження бойового досвіду в освітній процес Національної академії Національної гвардії України під час вивчення загальновійськових дисциплін. *Честь і закон*. 2022. № 4 (83). С. 144–148.
3. Гончаренко Є., Ткаченко А. Вивчення та впровадження досвіду у Збройних Силах України. *Повітряна міць України*. 2022. № 1 (2(3)). С. 56–59.
4. Яковенко Є. С., Острижний О. В., Черкашин С. Д. Обґрунтування запропонованої технології вивчення та впровадження бойового досвіду в освітній процес Національної академії Національної гвардії України. *Честь і закон*. 2023. № 4 (87). С. 148–153.
5. Доктрина з вивчення та впровадження досвіду у Збройних Силах України : Генеральний штаб ЗСУ від 03.07.2020 р. № 1928/НВГШ.
6. Про затвердження Інструкції з вивчення та впровадження досвіду виконання бойових (спеціальних) завдань НГУ під час відсічі збройної агресії: наказ Командувача НГУ від 10.11.2022 № 390. 19 с.
7. Особистісні детермінанти еколого-орієнтованої життєдіяльності : монографія / Ю. М. Швалб, О. Л. Вернік, О. О. Вовчик-Блакитна, О. В. Рудоміно-Дусятська [та ін.]; за ред. Ю. М. Швалба. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2018. 330 с.
8. David W. Barno. Military Adaptation in Complex Operations. *PRISM I*. 2009, No. 1, pp. 27–36.
9. Войтович А. І., Дем'янюк Ю. А. Деякі аспекти використання кейс-методу у професійній підготовці майбутніх офіцерів прикордонників. Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України : IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 18 листопада 2011 року). Хмельницький : НАДПСУ, 2011. С. 211–213.
10. Блажко О. А., Худоярова О. С. Ситуаційно-методична задача як дидактичний чинник формування

методичної компетентності майбутнього вчителя хімії. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Теорія та методика навчання природничих наук.* № 5. 2023. С. 53–59.

11. Грицай Н. Б. Методична задача як важливий засіб професійної підготовки майбутніх учителів біології. *Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика».* 2012. Вип. 11. С. 190–195.

12. Осадченко І. І. Ситуаційні завдання, кейси, збірки педагогічних ситуацій: початкова школа: навч.-метод. посібник. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. 184 с.

References

1. Medvid, M. M., Ktitorov, M. O., Medvid, Yu. I., Poliakov, V. Yu., Havrychshuk, M. M., Vyshnevska, Ya. A. (2023). *Zalezhnist rozvytku systemy vnutrishnoi zabezpechennia yakosti vid vprovadzhennia dosvidu praktychnoi diialnosti v osvittii protses zakladu vyshchoi osvity* [The dependence of the development of the internal quality assurance system on the implementation of practical experience in the educational process of a higher education institution]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriya: Pedagogichni nauky.* No 1. pp. 13–19 [in Ukraine].

2. Yakovenko, Ye. S., Bielai, S. V., Volkov, I. M. (2022). *Zaprovadzhennia boiovoho dosvidu v osvittii protses Natsionalnoi akademii Natsionalnoi hvardii Ukrainy pid chas vyvchennia zahalnoviiskovykh dystsyplin* [Introduction of combat experience into the educational process of the National Academy of the National Guard of Ukraine during the study of combined-arms disciplines]. *Honor and Law.* No 4 (83). pp. 144–148 [in Ukraine].

3. Honcharenko, Ye., Tkachenko, A. (2022). *Vyvchennia ta vprovadzhennia dosvidu u Zbroinykh Sylakh Ukrainy* [Study and implementation of experience in the Armed Forces of Ukraine]. *Povitriana mits Ukrainy.* No 1 (2(3)). pp. 56–59 [in Ukraine].

4. Yakovenko, Ye. S., Ostryzhnyi, O. V., Cherkashyn, S. D. (2023). *Obgruntuvannia zaproponovanoi tekhnologii vyvchennia ta vprovadzhennia boiovoho dosvidu v osvittii protses Natsionalnoi akademii Natsionalnoi hvardii Ukrainy* [Substantiation of the proposed technology for studying and implementing combat experience in the educational process of the National Academy of the National Guard of Ukraine]. *Honor and Law.* No 4 (87). pp. 148–153 [in Ukraine].

5. *Doktryna z vyvchennia ta vprovadzhennia dosvidu u Zbroinykh Sylakh Ukrainy* [Doctrine on the study and implementation of experience in the Armed Forces of Ukraine: General Staff of the Armed Forces of Ukraine] : Heneralnyi shtab ZSU vid 03.07.2020. № 1928/НВГШ.

6. *Pro zatverdzhennia Instruksii z vyvchennia ta vprovadzhennia dosvidu vykonannia boiovykh (spetsialnykh) zavdan NHU pid chas vidsichi zbroinoi ahresii № 390* [On approval of the Instructions for studying and implementing the experience of performing combat (special) tasks of the NGU during the repulsion of armed aggression no 390] (2022, November 10). 19 p. [in Ukrainian].

7. *Osobystisni determinanty ekolooho-orientovanoi zhyttiediialnosti* [Features of the determinants of ecologically oriented life activities] : monohrafiia / Yu. M. Shvalb, O. L. Vernik, O. O. Vovchuk-Blakytna, O. V. Rudominoo-Dusiatska at all ; za red. Yu. M. Shvalb. Kyiv : Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy, 2018. 330 p. [in Ukraine].

8. David W. Barno. Military Adaptation in Complex Operations. *PRISM I.* 2009, No. 1, pp. 27–36 [in English].

9. Voitovych, A. I., Demianiuk, Yu. A. *Deiaki aspekty vykorystannia keis-metodu u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh ofitseriv prykordonnykiv* [Some aspects of using the case method in the professional training of future border guard officers]. *Osvitno-naukove zabezpechennia diialnosti pravookhoronnykh orhaniv i viiskovykh formuvan Ukrainy : IV Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Khmelnytskyi, 18.11.2011).* Khmelnytskyi : NADPSU, 2011. pp. 211–213 [in Ukraine].

10. Blazhko, O. A., Khudoiarova, O. S. (2023). *Sytuatsiino-metodychna zadacha yak dydaktychnyi chynnyk formuvannia metodychnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia khimii* [Situational and methodological task as a didactic factor in the formation of methodological competence of a future chemistry teacher]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedagogichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriya: Teoriia ta metodyka navchannia pryrodnychych nauk.* No 5. pp. 53–59 [in Ukraine].

11. Hrytsai, N. B. (2012). *Metodychna zadacha yak vazhlyvyi zasib profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv biologii* [Methodological task as an important means of professional training of future biology teachers]. *Zbirnyk naukovykh prats «Pedagogichna osvita: teoriia i praktyka».* Vol. 11. pp. 190–195 [in Ukraine].

12. Osadchenko, I. I. *Sytuatsiini zavdannia, keisy, zbirky pedahohichnykh sytuatsii* [Situational tasks, cases, collections of pedagogical situations]: pochatkova shkola: navch.-metod. posibnyk. Uman : Zhovtyi O. O., 2016. 184 p [in Ukraine].

Yakovenko Yevhen

Candidate of Pedagogical Sciences,

Head of the Department of Tactics

Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Kizyan Ruslan

Candidate of Sciences in Public Administration,

Head of the Faculty of Service and Combat Activities

Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

COMBAT EXPERIENCE IN PROFESSIONAL TRAINING OF MILITARY SPECIALISTS

One of the most pressing issues of modern military education is considered - the study and implementation of combat experience in the system of professional training of military specialists. The need for an operational update of the content, methods and forms of training of military personnel is highlighted, taking into account the challenges that the defense forces of Ukraine have faced in the condi-

tions of large-scale armed aggression. Combat experience, gained directly during combat operations, has become an invaluable source of practical knowledge, the acquisition of which should ensure high efficiency of training of future commanders and specialists.

A theoretical analysis of the definition of the concept of «combat experience» in the military-pedagogical context is carried out, its essential characteristics and functional significance in the educational process are outlined. Special attention is paid to highlighting the main forms and methods of implementing combat experience in the educational environment: the use of combat cases, situational modeling, the participation of officers with combat experience in teaching, wargaming, training in conditions that are as close as possible to combat. It is argued that the inclusion of real combat material in the educational process increases motivation for learning, contributes to the formation of professional reflection and adaptive thinking, the ability to make non-standard decisions in difficult conditions. It is concluded that the study and pedagogical understanding of combat experience should be considered a strategic direction for the development of military education.

Keywords: *combat experience; professional training; military specialist; educational process; military education.*

УДК 355.34:378.14

DOI 10.59226/3041-1971.2.2025.23-28

МЕДВІДЬ Юлія Іванівна

кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
провідний науковий співробітник науково-організаційного відділу
Київського інституту Національної гвардії України
ORCID ID 0000-0001-9520-787X

ВИЯВЛЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ ЯКОСТІ ОСВІТИ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВІД ЙОГО НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті за результатами аналізу Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, виявлено нормативну залежність якості освіти вищого військового навчального закладу (ВВНЗ) від його наукової діяльності та синтезовано основні показники наукової діяльності за критеріями оцінювання якості освітніх програм, як-от науково-дослідна робота; акт впровадження в освітній процес; співпраця з іноземним ВВНЗ; науковий гурток курсантів; фахове видання. Визначено регресійну модель залежності якості освітніх програм від значень основних показників наукової діяльності. За результатами експертної оцінки обґрунтовано значення вагових коефіцієнтів основних показників наукової діяльності.

Ключові слова: вищий військовий навчальний заклад; освітня діяльність; наукова діяльність; якість освіти; освітні програми; підготовка майбутніх офіцерів.

Постановка проблеми. В умовах пришвидшеного розвитку технологій, посилення гібридних загроз і динамічного змінення характеру воєнних конфліктів зростають вимоги до підготовки військових фахівців. Вищі військові навчальні заклади (ВВНЗ) відіграють ключову роль у забезпеченні Збройних Сил України та інших військових формувань висококваліфікованими офіцерськими кадрами, здатними до ефективного виконання службово-бойових завдань. При цьому якість освіти у ВВНЗ прямо залежить не лише від освітнього процесу, а й від наукової діяльності як одного з ключових елементів розвитку інтелектуального потенціалу закладу.

Наукова діяльність у ВВНЗ сприяє оновленню змісту підготовки, впровадженню інноваційних підходів, розвитку критичного мислення у майбутніх офіцерів, а також інтеграції здобувачів вищої освіти у професійне наукове середовище.

Практична проблема дослідження полягає у відсутності системного підходу до формування взаємозв'язку між науковою діяльністю та якістю освітнього процесу у ВВНЗ. Це виражається у фрагментарності наукових досліджень, обмеженому залученні курсантів до наукової роботи, недостатній кількості міждисциплінарних досліджень, а також у слабкому впливі результатів наукової діяльності на формування та перегляд освітніх програм і програм навчальних дисциплін (робочих програм навчальних дисциплін, силабусів). Відсутність чітких механізмів оцінювання впливу наукової діяльності на якість освіти ускладнює ефективне управління освітніми процесами в системі. З огляду на зазначене, постає необхідність у вичерпному аналізі та обґрунтуванні шляхів інтеграції наукової діяльності у систему забезпечення якості освіти ВВНЗ, що і визначає актуальність дослідження.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Питання щодо змісту понять, системи зв'язків якості вищої військової освіти, впливу на неї інтерактивних педагогічних технологій досліджують учені: О. Заболотний [1], А. Зельницький [1], В. Оліферук [1], О. Чернявський [2], Н. Шабатіна [1] та інші. Дослідження розвитку системи внутрішнього забезпечення якості закладу вищої освіти, особливостей здійснення її процедур та заходів у ВВНЗ здійснюють науковці: М. Ктіторов [3; 4], М. Медвідь [3–6], В. Поляков [5], І. Черніченко [6] та інші.

Ролі наукових досліджень у забезпеченні освітньої діяльності ВВНЗ присвячено праці таких дослідників, як Р. Дзюбчук [7], Г. Капосльоз [7], М. Медвідь [8], В. Мясніков [8], О. Розумний [7], І. Черніченко [8] та інших.

Наявна незначна кількість публікацій, що стосуються тематики якості освіти ВВНЗ. Дослідження з питань виявлення залежності якості освіти ВВНЗ від його наукової діяльності не зустрічаються.

Метою статті є виявлення залежності якості освіти ВВНЗ від його наукової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Наукова діяльність вищого військового навчального закладу є не лише чинником престижності, а й ефективним інструментом підвищення якості освіти. Якість освіти залежить від багатьох чинників та залежність може бути різною. В контексті досягнення мети дослідження необхідно сказати про існування щонайменше нормативної залежності. Нормативна залежність – це вид залежності, за якого певна поведінка або стан постає внаслідок впливу певних нормативів, правил або очікувань. Відповідно до таких підкритеріїв критеріїв оцінювання якості освітньої програми, визначених у додатку Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [9], можемо стверджувати, що наявна нормативна залежність якості освіти ВВНЗ від його наукової діяльності.

Для виявлення залежності якості освіти ВВНЗ від його наукової діяльності зважаймо на такі критерії оцінювання якості освітньої програми, що мають наукову складову:

Критерій 1. Проектування освітньої програми

5. Мета освітньої програми та програмні результати навчання визначаються з урахуванням тенденцій розвитку науки, спеціальності, ринку праці, галузевого та регіонального контексту, а також досвіду аналогічних вітчизняних та іноземних освітніх програм.

Критерій 4. Навчання і викладання за освітньою програмою

4. Педагогічні, науково-педагогічні, наукові працівники систематично оновлюють зміст освітніх компонентів на основі наукових досягнень і сучасних практик у відповідній галузі.

5. Навчання, викладання та наукові дослідження пов'язані з інтернаціоналізацією діяльності за освітньою програмою та закладу вищої освіти.

Критерій 7. Освітнє середовище та матеріальні ресурси

2. Заклад вищої освіти забезпечує доступ викладачів і здобувачів вищої освіти до відповідної інфраструктури та інформаційних ресурсів, потрібних для навчання, викладацької та/або наукової діяльності в межах освітньої програми, відповідно до законодавства.

Розглянемо згадані положення детальніше.

Мета освітніх програм ВВНЗ та їх програмні результати навчання визначаються з урахуванням тенденцій розвитку науки. Науково-педагогічні, наукові працівники систематично оновлюють зміст освітніх компонентів на основі наукових досягнень. Це означає, що цілі, результати навчання, зміст освітніх компонентів не є статичними, а постійно оновлюються відповідно до сучасних наукових досягнень. Наприклад: з розвитком кібербезпеки в освітніх програмах, робочих програмах навчальних дисциплін, силабусах відображають освітні компоненти або теми із захисту інформації; з появою дронів – відображають освітні компоненти або теми із застосування безпілотних літальних апаратів та засобів радіоелектронної боротьби [10] тощо. Знання – це сукупність сформованих викладачем відомостей, набутих у процесі повсякденного досвіду та проведених наукових досліджень. Проте процес застосування сформованих таких відомостей під час реалізації освітньої програми обговорюється зі стейкхолдерами [4; 11].

Наукові дослідження, пов'язані з інтернаціоналізацією діяльності за освітньою програмою та ВВНЗ. Науково-дослідна робота, яка ведеться у межах освітньої програми або загалом у ВВНЗ, спрямована на: залучення міжнародного досвіду, стандартів та підходів до освіти і науки; участь у міжнародних науково-дослідних проєктах; публікацію наукових праць у зарубіжних виданнях; співпрацю з іноземними ВВНЗ; розроблення тем, які мають міжнародне значення (наприклад, безпека, оборона, стратегічне

партнерство тощо). Інтернаціоналізація наукових досліджень сприяє підвищенню престижу ВВНЗ, наближенню освітніх стандартів до європейських та глобальних, а також формує сучасне і конкурентне освітнє середовище ВВНЗ.

ВВНЗ забезпечує доступ викладачів і здобувачів вищої освіти до відповідної інфраструктури та інформаційних ресурсів, потрібних для наукової діяльності в межах освітньої програми. Відповідна інфраструктура – це лабораторії, наукові підрозділи, бібліотеки, комп'ютерні класи, спеціалізоване обладнання, технічні засоби, приміщення для проведення досліджень тощо. Інформаційні ресурси – це наукові журнали, бази даних, електронні бібліотеки, доступ до Інтернету, програмне забезпечення для обробки даних, методичні матеріали, необхідні для написання наукових робіт, досліджень, дипломів, дисертацій. Наукова діяльність у межах освітньої програми забезпечується шляхом відповідності змісту наукових досліджень спеціальностям, освітнім програмам, освітнім компонентам, які реалізуються у ВВНЗ, тобто спрямуванням на поглиблення знань, розвиток критичного мислення, інноваційне вирішення прикладних і теоретичних питань у межах підготовки.

За результатами проведеного аналізу ми синтезували основні показники наукової діяльності за критеріями оцінювання якості освітніх програм за спеціальностями: науково-дослідна робота; акт впровадження в освітній процес; співпраця з інозем-

ним ВВНЗ; науковий гурток курсантів; фахове видання. В таблиці 1 наведено приклад реалізації таких показників у Київському інституті Національної гвардії України (НГУ).

Регресійна модель залежності якості освітніх програм від значень основних показників наукової діяльності матиме вигляд:

$$Y = a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 + a_4x_4 + a_5x_5 + \varepsilon,$$

де:

Y – якість освітньої програми;

x_1 – індекс науково-дослідних робіт;

x_2 – індекс актів впровадження в освітній процес;

x_3 – індекс співпраці з іноземним ВВНЗ;

x_4 – індекс науковий гурток курсантів;

x_5 – індекс фахових видань;

$a_1 \dots a_5$ – індекси вагових коефіцієнтів;

ε – похибка.

Для визначення вагових коефіцієнтів основних показників наукової діяльності було застосовано метод експертних оцінок. Як експертів, залучено 11 науково-педагогічних працівників експертів Національного агентства забезпечення якості вищої освіти з досвідом оцінювання освітніх програм. Експерти порівнювали важливість кожної пари показників за шкалою Сааті. За результатами нормалізації матриць, розрахунків ваг і перевірки узгодженості суджень отримано вагові коефіцієнти основних показників наукової діяльності (див. таблицю 2).

Таблиця 1

Реалізація основних показників за критеріями оцінювання якості освітніх програм за спеціальностями у Київському інституті НГУ

Показники за критеріями оцінювання якості освітньої програми Спеціальність	Критерій № 1		Критерій № 4	Критерій № 7	
	Науково-дослідна робота	Акт впровадження в освітній процес	Співпраця з іноземним ВВНЗ	Науковий гурток курсантів	Фахове видання
D8 Право	+	+	–	+	+
K1 Державна безпека	+	+	+	+	+
K5 Військове управління (за видами збройних сил)	+	+	+	+	+
K6 Забезпечення військ (сил)	+	+	+	+	+
K9 Правоохоронна діяльність	+	+	–	+	–

Таблиця 2

**Значення вагових коефіцієнтів основних показників наукової діяльності
за результатами експертної оцінки**

Індекс показника	Показник	Індекс вагового коефіцієнта	Значення вагового коефіцієнта
x_1	Науково-дослідна робота	a_1	0,32
x_2	Акт впровадження в освітній процес	a_2	0,14
x_3	Співпраця з іноземним ВВНЗ	a_3	0,26
x_4	Науковий гурток курсантів	a_4	0,08
x_5	Фахове видання	a_5	0,2

Отже, між рівнем наукової активності та якістю освіти у ВВНЗ наявна залежність. Систематична наукова робота не лише підвищує кваліфікацію викладацького складу, а й сприяє формуванню нової генерації військових фахівців з аналітичним мисленням та високим рівнем професійної компетентності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами аналізу Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, виявлено нормативну залежність якості освіти ВВНЗ від його наукової діяльності та синтезовано основні показники наукової діяльності за критеріями оцінювання якості освітніх програм як-от науково-дослідна робота; акт впровадження в освітній процес; співпраця з іноземним ВВНЗ; науковий гурток курсантів; фахове видання. Визначено регресійну модель залежності якості освітніх програм від значень основних показників наукової діяльності. За результатами експертної оцінки визначено значення вагових коефіцієнтів основних показників наукової діяльності.

Подальші дослідження буде присвячено поглибленому аналізу впливу кожного з показників на якість освітніх програм за допомогою факторного та кореляційного аналізів, а також розробленню інструментів внутрішнього моніторингу якості наукової діяльності у ВВНЗ. Планується апробація запропонованої моделі в умовах реального освітнього середовища з метою підвищення ефективності управління освітніми програмами та вдосконалення системи акредитації з урахуванням специфіки військової освіти.

Список використаних джерел

1. Заболотний О., Зельницький А., Оліферук В., Шабатіна Н. Кадровий потенціал збройних сил і

якість вищої військової освіти: аналіз понять та система зв'язків. *Військова освіта*. 2018. № 2. С. 92–103.

2. Чернявський О. А. Інтерактивні педагогічні технології та їхній вплив на якість вищої військової освіти. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2025. № 2. С. 1191–1202.

3. Медвідь М. М., Ктіторов М. О., Медвідь Ю. І., Поляков В. Ю., Гавришук М. М., Вишневська Я. А. Залежність розвитку системи внутрішньої забезпечення якості від впровадження досвіду практичної діяльності в освітній процес закладу вищої освіти. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2023. Вип. 1. С. 13–19.

4. Медвідь М. М., Медвідь Ю. І., Ктіторов М. О. Система внутрішнього забезпечення якості вищого військового навчального закладу: особливості, умови розвитку : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. М. Медвідя. Київ, 2023. 107 с. URL: <http://surl.li/rqbxij> (дата звернення: 27.07.2025).

5. Медвідь М. М. Методика підготовки вищого військового навчального закладу до акредитації за критеріями оцінювання якості освітньої програми № 1 та № 2. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2020. Вип. 1. С. 129–137.

6. Медвідь М. М., Тробюк В. І., Черніченко І. Ю., Д'яченко О. А., Хомякова В. І. Методика розвитку системи внутрішнього забезпечення якості закладу вищої освіти, особливості здійснення її процедур та заходів у вищому військовому навчальному закладі. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2020. Вип. 3. С. 226–235.

7. Дзюбчук Р., Капосльоз Г., Розумний О. Місце та роль наукових досліджень у забезпеченні освітньої діяльності вищого військового навчального закладу

технічного профілю підготовки. *Військова освіта*. 2017. № 2. С. 57–68.

8. Медвідь М. М., Черніченко І. Ю., Медвідь Ю. І., Колісник І. О., Мясніков В. О. Вплив впровадження інноваційних практик у діяльність вищого військового навчального закладу на розвиток його внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2021. Вип. 4. С. 29–37.

9. Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2024 № 686. URL: <https://surl.li/vrpfhff> (дата звернення: 27.07.2025).

10. Медвідь М., Медвідь Ю., Совінський С., Суцлов Р., Ніконенко А., Пашинський А. Формування компетентностей майбутніх офіцерів військових формувань: закономірності змін підходів у професійній підготовці. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. 2025. Вип. 2. С. 70–80.

11. Медвідь М. М., Плаксін А. А., Дем'янишин В. М., Власюк В. В., Нетребенко А. О. Методика перегляду змісту освітньої програми вищого військового навчального закладу. *Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності*. 2025. № 1. С. 48–58.

References

1. Zabolotnyi, O., Zelnytskyi, A., Oliferuk, V., Shabatina, N. (2018). Kadrovyi potentsial zbroinykh syl i yakist vyshchoi viiskovoi osvity: analiz poniat ta systema zvi-azkiv [Personnel potential of the armed forces and the quality of higher military education: analysis of concepts and system of connections]. *Viiskova osvita*, No 2. pp. 92–103 [in Ukrainian].

2. Cherniavskiy, O. A. (2025). Interaktyvni pedahohichni tekhnolohii ta yikhniy vplyv na yakist vyshchoi viiskovoi osvity [Interactive pedagogical technologies and their impact on the quality of higher military education]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky (Seriiia «Pedahohika», Seriiia «Psykholohiia», Seriiia «Medytsyna»)*. No 2. pp. 1191–1202 [in Ukrainian].

3. Medvid, M. M., Ktitorov, M. O., Medvid, Yu. I., Poliakov, V. Yu., Havryshchuk, M. M., Vyshnevskaya, Ya. A. (2023). Zalezhnist rozvytku systemy vnutrishnoi zabezpechennia yakosti vid vprovadzhennia dosvidu praktychnoi diialnosti v osvitnii protses zakladu vyshchoi osvity [Dependence of the development of the internal quality assurance system on the implementation

of practical experience in the educational process of a higher education institution]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriiia «Pedahohichni nauky»*, Vol. 1. pp. 13–19 [in Ukrainian].

4. Medvid, M. M., Medvid, Yu. I., Ktitorov, M. O. (2023). Systema vnutrishnoho zabezpechennia yakosti vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu: osoblyvosti, umovy rozvytku [The internal quality assurance system of a higher military educational institution: features, development conditions] : monohrafiia / za zah. red. d-ra ekon. nauk, prof. M. M. Medvidia. Kyiv. 107. URL: <http://surl.li/rqbxij> (accessed: 27.07.2025) [in Ukrainian].

5. Medvid, M. M. (2020). Metodyka pidhotovky vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu do akredytatsii za kryteriiamy otsiniuvannia yakosti osvitnoi prohramy No 1 ta No 2 [Methodology for preparing a higher military educational institution for accreditation according to the criteria for assessing the quality of the educational program No. 1 and 2]. *Zbirnyk naukovykh prats Uman-skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, Vol. 1. 129–137 [in Ukrainian].

6. Medvid, M. M., Trobiuk, V. I., Chernichenko, I. Yu., D'iachenko, O. A., Khomiakova, V. I. (2020). Metodyka rozvytku systemy vnutrishnoho zabezpechennia yakosti zakladu vyshchoi osvity, osoblyvosti zdiisnennia yii protsedur ta zakhodiv u vyshchomu viiskovomu navchalnomu zakladi [Methodology for developing a system of internal quality assurance of a higher education institution, features of implementing its procedures and measures in a higher military educational institution]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriiia «Pedahohichni nauky»*, Vol. 3. pp. 226–235 [in Ukrainian].

7. Dziubchuk, R., Kaposloz, H., Rozumnyi, O. (2017). Mistse ta rol naukovykh doslidzhen u zabezpechenni osvitnoi diialnosti vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu tekhnichnoho profilu pidhotovky [The place and role of scientific research in ensuring the educational activities of a higher military educational institution of a technical profile of training]. *Viiskova osvita*, No 2. pp. 57–68 [in Ukrainian].

8. Medvid, M. M., Chernichenko, I. Yu., Medvid, Yu. I., Kolisnyk, I. O., Miasnikov, V. O. (2021). Vplyv vprovadzhennia innovatsiinykh praktyk u diialnist vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu na rozvytok yoho vnutrishnoi systemy zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity [The impact of introducing innovative practices into the activities of a higher military educational institution on the development of its internal system of ensuring the quality of higher education]. *Visnyk Cherkaskoho*

universytetu. Seriia «Pedahohichni nauky», Vol. 4. Pp. 29–37 [in Ukrainian].

9. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro akredytatsiiu osvithnikh prohram, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi osvity : nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 15.05.2024 № 686 [On approval of the Regulations on the accreditation of educational programs for the training of higher education applicants: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 05/15/2024 No. 686]. URL: <https://surl.li/vpfhff> (accessed: 27.07.2025) [in Ukrainian].

10. Medvid, M., Medvid, Yu., Sovinskyi, S., Suslov, R., Nikonenko, A., Pashynskyi, A. (2025). Formuvannia kompetentnosti maibutnikh ofitseriv viiskovykh formuvan: zakonmirnosti zmin pidkhodiv u profesiinii pidhotovtsi [Formation of competencies of future officers of military formations: patterns of changes in approaches in professional training]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriia «Pedahohichni nauky»*, Vol. 2. pp. 70–80 [in Ukrainian].

11. Medvid, M. M., Plaksin, A. A., Dem'ianyshyn, V. M., Vlasiuk, V. V., Netrobenko, A. O. (2025). Metodyka perehliadu zmistu osvithnoi prohramy vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu [Methodology for revising the content of the educational program of a higher military educational institution]. *Problemy pravoohoronnoi ta osvithnoi diialnosti*, No 1, pp. 48–58 [in Ukrainian].

Medvid Yuliia

Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Researcher,
leading Researcher of the Scientific
and Organizational Department,
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

**DEPENDENCE OF THE QUALITY OF EDUCATION
OF A HIGHER MILITARY EDUCATIONAL
INSTITUTION ON ITS SCIENTIFIC ACTIVITY**

The article, based on the results of the analysis of the Regulations on the Accreditation of Educational Programs for Training Higher Education Applicants, reveals a normative dependence of the quality of education of a higher military educational institution on its scientific activity and synthesizes the main indicators of scientific activity according to the criteria for assessing the quality of educational programs: research work; act of introduction into the educational process; cooperation with a foreign higher military educational institution; scientific circle of cadets; professional publication. A regression model of the dependence of the quality of educational programs on the values of the main indicators of scientific activity is determined. The method of expert assessments was used to determine the weight coefficients of the main indicators of scientific activity. 11 scientific and pedagogical workers who are experts of the National Agency for Quality Assurance of Higher Education and have experience in evaluating educational programs were involved as experts. The experts compared the importance of each pair of main indicators of scientific activity on the Saati scale. Based on the results of matrix normalization, weight calculations, and verification of the consistency of judgments, weight coefficients of the main indicators of scientific activity were obtained.

It was found that there is a relationship between the level of scientific activity and the quality of education in a higher military educational institution. Systematic scientific work not only improves the qualifications of the teaching staff, but also contributes to the formation of a new generation of military specialists with analytical thinking and a high level of professional competence.

Keywords: higher military educational institution, educational activity, scientific activity, quality of education, educational programs, training of future officers.

ЕСПОВА Ольга Олександрівна

кандидат педагогічних наук,
провідний науковий співробітник
служби інтелектуальної власності та інновацій
Київського інституту Національної гвардії України
ORCID ID 0000-0002-7068-0545

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

У статті обґрунтовано актуальність інтеграції штучного інтелекту в освітній процес майбутніх офіцерів. Досліджено можливості ChatGPT, Google Gemini й Microsoft Copilot. Розглянуто функціональні можливості ChatGPT, Google Gemini та Microsoft Copilot, а також визначено основні напрями і способи їх застосування в навчальному середовищі. Показано, що впровадження цих інструментів не лише оптимізує створення навчальних матеріалів і підвищує ефективність засвоєння знань, а й сприяє розвитку критичного мислення, вдосконаленню мовних навичок, посиленню організації самостійної роботи та впровадженню індивідуалізованого підходу до навчання.

Ключові слова: штучний інтелект; інструменти ШІ; ChatGPT; Google Gemini; Microsoft Copilot; освітній процес; майбутні офіцери.

Постановка проблеми. В умовах цифрової трансформації та активного використання інформаційних технологій у військовій справі постає нагальна потреба в удосконаленні освітніх підходів до підготовки майбутніх офіцерів. Важливим викликом стає інтеграція інструментів штучного інтелекту (ШІ), які мають потенціал значно підвищити ефективність навчання, персоналізувати освітній процес та сформувати нові компетентності, необхідні в умовах сучасної війни. Попри наявність потужних ШІ-інструментів, таких як ChatGPT, Google Gemini та Microsoft Copilot, їх застосування у військовій освіті досі не має системного характеру. Відсутність чітко окреслених підходів до впровадження цих технологій, оцінки їх ефективності та адаптації до специфіки військової підготовки створює серйозний бар'єр для реалізації їх потенціалу. Це зумовлює необхідність наукового осмислення ролі ШІ в підготовці майбутніх офіцерів

та пошуку ефективних шляхів його використання в освітньому середовищі.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Протягом останніх років спостерігається суттєве поживлення наукової та освітньої спільнот у вивченні впливу штучного інтелекту на систему освіти в Україні. Українські вчені активно досліджують різноманітні аспекти впровадження систем ШІ в освітню сферу. Серед них А. Андрощук, О. Базелюк, О. Бородієнко, В. Биков, І. Візнюк, Т. Вакалюк, І. Городиський, Р. Гуревич, І. Драч, В. Коваленко, С. Литвинов, Г. Маринченко, М. Мар'єнко, О. Овчарук, В. Осадчий, С. Паламар, С. Романюк, О. Самойленко, О. Слободянюк, О. Ступак, О. Теличко та інші. У наукових дослідженнях О. Бородієнко, І. Драч, О. Слободянюк та інших учених значну увагу приділено аналізу організаційних і нормативно-правових аспектів інтеграції технологій ШІ в освітнє середовище.

О. Самойленко, О. Ступак та інші фахівці в наукових дослідженнях обґрунтовують позитивний вплив ШІ на освітній процес, акцентуючи увагу на його потенціалі щодо підвищення якості навчання. У своїх дослідженнях Р. Гуревич, Г. Маринченко, С. Романюк та інші вчені аналізують як потенційні переваги, так і ризики впровадження ШІ в освітню сферу. Звертають увагу на необхідність зваженого підходу до інтеграції ШІ, враховуючи можливості для підвищення ефективності навчання та виклики, пов'язані з етикою, безпекою та зміною ролі викладача. А. Андрощук, С. Паламар розкривають етичні аспекти застосування ШІ, його вплив на академічну доброчесність і якість освіти. Серед зарубіжних дослідників, які вивчали вплив штучного інтелекту на освітній процес, можна виокремити таких науковців: С. Ахмад, А. Алам, Г. Зікманн, А. Карневал, Г. Сікманн, М. Сонг та інших.

Мета статті – дослідити інструменти штучного інтелекту та їх вплив на освітній процес майбутніх офіцерів.

Виклад основного матеріалу. У XXI столітті стрімкий розвиток цифрових технологій кардинально змінює підходи до освіти, зокрема у сфері підготовки військових кадрів. В умовах інформаційної війни, гібридних загроз та високотехнологічних конфліктів майбутній офіцер має володіти не лише ґрунтовними військовими знаннями, а й бути обізнаним у сфері штучного інтелекту. Від уміння ефективно застосовувати інтелектуальні технології у службовій діяльності сьогодні значною мірою залежить успіх у виконанні бойових і спеціальних завдань, забезпечення безпеки підрозділу та збереження життя особового складу.

ШІ відкриває широкі можливості для модернізації освітнього процесу, перетворюючи його на більш гнучкий, персоналізований та орієнтований на формування компетентностей, що відповідають сучасним викликам. Йдеться не лише про автоматизацію рутинних завдань чи швидкий доступ до інформації, а й про створення реалістичних тренувальних симуляцій, інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень, адаптивних курсів та навчальних аналітичних платформ.

Вперше поняття «штучний інтелект» було введено Джоном Маккарті у 1955 році. Цей термін означав здатність машини навчатися, робити висновки, планувати, розв'язувати проблеми та виконувати завдання, що потребують притаманних людині вмінь

мислити, навчатися й інтерпретувати інформацію [1]. На сьогодні використання ШІ набирає обертів. У Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленій постановою Кабінету Міністрів України від грудня 2020 р. № 1556, зазначено, що штучний інтелект – це організована сукупність інформаційних технологій, застосування яких дає змогу виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів дослідження та алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи. Крім того, ШІ здатен створювати і використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених цілей [2].

Враховуючи наведене визначення та окреслені можливості ШІ, стає очевидним, що його потенціал виходить далеко за межі суто технічних або промислових сфер. Одним із найбільш перспективних напрямів є інтеграція ШІ в освітній процес, зважаючи на те, що інтелектуальні технології здатні не лише автоматизувати рутинні завдання, а й забезпечити персоналізований підхід до навчання, створення адаптивних програм, моделювання реальних ситуацій та підвищення ефективності засвоєння знань. Особливо актуальним це є у військовій освіті, оскільки підготовка майбутніх офіцерів вимагає поєднання теоретичних знань, практичних навичок та здатності швидко приймати рішення в умовах невизначеності.

Розглядаючи практичні аспекти впровадження ШІ в освітню діяльність, важливо звернути увагу на конкретні інструменти, які вже довели свою ефективність у різних сферах. Серед них особливий інтерес становлять сучасні генеративні та аналітичні системи, що поєднують потужні алгоритми обробки інформації з доступним інтерфейсом для користувача.

Сьогодні серед сучасних інструментів штучного інтелекту особливе місце посідають ChatGPT, Google Gemini та Microsoft Copilot – інноваційні системи, які активно застосовують в освітньому та професійному середовищах для автоматизації процесів, проведення аналітики, створення контенту та підтримки ухвалення рішень [3; 4; 5]. Їхній потенціал у сфері підготовки майбутніх офіцерів потребує глибокого вивчення, комплексної оцінки ефективності та визначення ступеня відповідності вимогам і особливостям військової освіти.

ChatGPT – це сучасна мовна модель штучного інтелекту, здатна створювати логічно структуровані відповіді, пояснення, сценарії, інструкції та діалоги [5, с. 203]. ChatGPT було створено компанією OpenAI у листопаді 2022 року на базі архітектури Generative Pre-trained Transformer (GPT). Це чат-бот, натренований на великих масивах даних, що дає змогу самостійно аналізувати запити користувачів і формувати відповіді. ChatGPT не використовує наперед прописані сценарії, а застосовує штучний інтелект для ведення діалогів природною мовою, надає відповіді на запитання, виконує інструкції, а також генерує тексти, програмний код, переклади та інший контент [5; 6].

Завдяки універсальності та здатності адаптуватися до різних завдань, ChatGPT має значний потенціал у сфері освіти [6]. Його інтеграція в освітній процес майбутніх офіцерів відкриває нові можливості для індивідуалізації навчання, підвищення ефективності засвоєння матеріалу та формування навичок, необхідних для професійної діяльності в умовах сучасного інформаційного середовища.

З огляду на такі переваги, доцільно розглянути конкретні напрями та способи використання ChatGPT майбутніми офіцерами в освітньому середовищі, що дозволить максимально реалізувати його потенціал у процесі професійної підготовки. А саме:

Допомога у підготовці різноманітних текстових матеріалів. ChatGPT є ефективним інструментом для створення есе, рефератів, курсових та дипломних робіт. Він сприяє формуванню логічної структури, перевіряє граматику й стилістику, а також допомагає у підборі відповідних наукових джерел.

Розвиток критичного мислення. Критичне мислення – це здатність свідомо, обґрунтовано й системно аналізувати інформацію, оцінювати аргументи та формувати власні висновки [7]. Хоча ChatGPT надає готові відповіді, його можна ефективно використовувати для ведення дискусій, моделювання аргументованих дебатів і вироблення власного погляду.

Розроблення та доповнення програмного коду для вирішення різноманітних завдань. Майбутні офіцери можуть використовувати ChatGPT для створення, редагування та вдосконалення програмного коду, що відповідає завданням навчального процесу або службової діяльності. Модель допомагає обрати оптимальні алгоритми, налагодити логіку програми та пояснює принципи роботи коду, що сприяє розвитку технічної компетентності.

Вдосконалення мовних навичок та практики спілкування. Для майбутніх офіцерів ChatGPT може стати ефективним тренажером мовної підготовки, моделюючи реалістичні ситуації доповідей, брифінгів або міжвідомчих діалогів. Модель пропонує коректні формулювання, пояснює помилки та враховує тактичний чи дипломатичний контекст. Завдяки можливості налаштовувати рівень складності, курсанти можуть відпрацьовувати як невимушене спілкування, так і формальний військовий протокол.

Підвищення ефективності самостійного навчання. У 2025 році генеративні чат-моделі, зокрема ChatGPT, стали невід’ємною частиною освітнього середовища – від університетів до вищих військових закладів. Аналіз 12 мільйонів реальних діалогів користувачів показав, що найчастіше ChatGPT застосовується саме для самоосвіти: швидкого пошуку інформації, створення конспектів, редагування текстів та розвитку метакогнітивних навичок [8].

Отже, інтеграція ChatGPT в освітній процес майбутніх офіцерів відкриває широкі можливості для підвищення якості професійної підготовки. Використання цього інструмента сприяє розвитку ключових компетентностей – від уміння створювати й удосконалювати навчальні матеріали до формування критичного мислення, програмних та мовних навичок. ChatGPT також підтримує індивідуалізоване навчання, надаючи змогу курсантам ефективно опанувати нову інформацію, вдосконалювати комунікативні вміння й отримувати практичні знання, необхідні для виконання службових обов’язків. Такий підхід дозволяє не лише оптимізувати освітній процес, але й підготувати офіцерів до роботи в умовах сучасного інформаційно-цифрового середовища.

Поряд із ChatGPT одним із провідних інструментів штучного інтелекту є Google Gemini – нове покоління мультимодальних моделей, розроблених компанією Google, яке поєднує роботу з текстом, зображеннями, кодом та іншими форматами даних, що відкриває додаткові можливості для використання в освітньому процесі.

Google Gemini – це сучасна мовна модель, створена Google Deep Mind, яка вирізняється високою функціональністю та універсальністю. Вона здатна працювати з різними форматами даних, зокрема текстом, зображеннями, кодом та іншими, використовуючи передові технології глибокого навчання. Така архітектура забезпечує гнучкість і ефективність у виконанні широкого спектра завдань. Однією

з головних переваг Gemini є тісна інтеграція з екосистемою Google, що дає змогу отримувати найактуальнішу інформацію та формувати більш точні відповіді. Завдяки мультимодальності, модель може аналізувати й генерувати контент із текстових, аудіо-, відеоджерел та інших форматів [5; 9].

Зважаючи на функціональні можливості та переваги Google Gemini, доцільно розглянути конкретні напрями та способи його застосування майбутніми офіцерами в освітньому середовищі, що дасть змогу максимально реалізувати потенціал цієї моделі у процесі професійної підготовки, а саме:

Допомога у створенні різноманітних текстів. Google Gemini є ефективним інструментом для майбутніх офіцерів, оскільки дозволяє працювати з матеріалами різного обсягу та призначення, як-от офіційними наказами і звітами, навчально-методичними посібниками, аналітичними довідками.

Розвиток критичного мислення. Використання Google Gemini у ролі «віртуального опонента» надає майбутнім офіцерам можливість щоденно тренувати навички критичного мислення. Модель ставить уточнювальні запитання, пропонує перевіряти твердження за зовнішніми джерелами та візуалізує логічну структуру аргументів, допомагаючи виявляти прогалини в міркуваннях і уникати когнітивних упереджень.

Удосконалення мовних навичок. Google Gemini є сучасним і багатофункціональним інструментом для майбутніх офіцерів, які прагнуть удосконалити володіння мовою та досягти впевненості у спілкуванні. Модель допомагає відпрацьовувати граматику, розширювати словниковий запас і отримувати миттєві пояснення та виправлення помилок. Завдяки можливості моделювати реалістичні діалоги, ситуаційні вправи та рольові сценарії, як-от неформальні бесіди, офіційні брифінги і переговори, Gemini дозволяє безпечно долати мовний бар'єр і відпрацьовувати потрібний стиль спілкування.

Організація самостійної роботи. Google Gemini постає універсальним цифровим асистентом, який значно полегшує планування та виконання самостійної роботи майбутнього офіцера. Модель здатна формувати індивідуальні навчальні плани, розбиваючи складні теми на зрозумілі та послідовні етапи. Завдяки генеративним можливостям Gemini створює персоналізовані конспекти, інтерактивні тести та практичні завдання, а також оперативно надає пояснення чи приклади у разі виникнення труднощів.

Інтеграція з хмарними сервісами дозволяє зберігати та впорядковувати навчальні матеріали в єдиному доступному просторі. Такий підхід не лише структурує навчальний процес, а й підвищує автономність, дисциплінованість і мотивацію курсанта, забезпечуючи чітке бачення шляху до досягнення навчальних цілей та постійний зворотний зв'язок.

Отже, застосування Google Gemini в освітньому процесі підготовки майбутніх офіцерів демонструє значний потенціал для підвищення ефективності навчання та розвитку професійно важливих компетентностей. Модель оптимізує створення текстових і навчальних матеріалів, сприяє формуванню критичного мислення, вдосконаленню мовних навичок і налагодженню системної самостійної роботи. Завдяки гнучкості, мультимодальності й інтеграції з цифровими сервісами, Gemini забезпечує індивідуалізований підхід до підготовки офіцерів, підвищує їхню автономність, мотивацію та готовність до виконання завдань у сучасному інформаційно-цифровому середовищі.

Водночас, поряд із Google Gemini, у сучасному освітньому середовищі все більшої популярності набуває ще один потужний інструмент штучного інтелекту – Microsoft Copilot, який має власні особливості та переваги, здатні ефективно доповнити процес підготовки майбутніх офіцерів.

Microsoft Copilot – це мультимодальний чат-бот від компанії Microsoft, здатний генерувати як текст, так і зображення на основі текстових запитів. Його робота базується на нейронній мережі TuringNLG з 17 мільярдами параметрів, що дозволяє аналізувати вебдокументи, зображення та заголовки. Офіційний реліз Microsoft Copilot відбувся 21 вересня 2023 року як логічне продовження Bing Chat. Copilot Chat поєднує певні інструменти штучного інтелекту, які дають змогу користувачам формулювати як прості, так і складні запитання та отримувати розгорнуті відповіді; отримувати перевірену інформацію, оскільки Copilot здійснює пошук в інтернеті, узагальнює результати та надає посилання на джерела, а також реалізовувати творчі задуми, як-от написання віршів і оповідань, створення оригінальних зображень [10; 11].

Зважаючи на широкий функціонал і мультимодальні можливості Microsoft Copilot, доцільно розглянути потенційні напрями його застосування майбутніми офіцерами в освітньому середовищі, що дозволить підвищити ефективність підготовки та

сформувати важливі професійні компетентності. Враховуючи це, варто окреслити основні напрями використання Microsoft Copilot у підготовці майбутніх офіцерів. Зокрема, було виділено такі напрями:

Допомога у створенні навчальних матеріалів. Microsoft Copilot – це універсальний інструмент, який дає змогу курсантам швидко та творчо готувати широкий спектр навчальних матеріалів. Модель може генерувати пояснення до складних тем, формувати конспекти, створювати візуальні схеми, тестові завдання та інтерактивні презентації, що робить навчальний процес більш зрозумілим і привабливим.

Розвиток критичного мислення. Використання Microsoft Copilot сприяє формуванню критичного мислення у майбутніх офіцерів завдяки інтерактивній роботі з інформацією, аналізу різних варіантів розв'язання завдань і вдосконаленню навичок аргументації. Інструмент не обмежується наданням готових відповідей, а спонукає користувача формулювати точні запити, оцінювати результати та зіставляти різні погляди. Такий підхід допомагає глибше розуміти навчальний матеріал, розвиває самостійність у прийнятті рішень і формує здатність критично оцінювати достовірність та актуальність отриманої інформації – ключові складові професійної підготовки офіцера.

Практика мовлення та письма. Microsoft Copilot підтримує діалог кількома мовами, що відкриває можливість удосконалювати мовні навички як в усній, так і в письмовій формі. Інструмент допомагає чітко формулювати думки, пропонує приклади побудови есе, аналітичних записок чи офіційних документів, а також надає рекомендації щодо поліпшення стилю, структури та граматики.

Організація самостійної роботи. Microsoft Copilot є інтелектуальним помічником, що інтегрується у робоче середовище курсанта та сприяє ефективному плануванню, створенню, аналізу й осмисленню результатів навчання. За його допомогою можна сформувати розклад занять, розподілити проект на етапи, підготувати конспект лекції, виокремити ключові тези або впорядкувати складну інформацію у вигляді списку чи таблиці. Microsoft Copilot також дозволяє швидко створювати чернетки есе, слайди презентацій та інші навчальні матеріали, оптимізуючи час і підвищуючи продуктивність самостійної роботи.

Отже, використання Microsoft Copilot у підготовці майбутніх офіцерів демонструє значний потенціал

для підвищення ефективності навчального процесу та розвитку ключових професійних компетентностей. Цей інструмент не лише спрощує створення навчальних матеріалів, а й сприяє формуванню критичного мислення, вдосконаленню мовних навичок та ефективній організації самостійної роботи. Завдяки гнучким можливостям адаптації під потреби користувача Copilot забезпечує індивідуалізований підхід до навчання, підвищує мотивацію та продуктивність курсантів, готуючи їх до успішного виконання службових завдань у сучасному інформаційно-цифровому середовищі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження засвідчує, що інтеграція інструментів штучного інтелекту, зокрема ChatGPT, Google Gemini та Microsoft Copilot, у систему підготовки майбутніх офіцерів відкриває значні можливості для підвищення ефективності навчання та розвитку ключових професійних компетентностей. Застосування цих інструментів дає змогу оптимізувати створення навчальних матеріалів, підвищити якість засвоєння знань, сприяє у формуванні критичного мислення, розвитку мовних навичок, в організації самостійної роботи та підтримці індивідуального підходу у навчальному процесі. Усі три інструменти вирізняються своїми особливостями й сильними сторонами: ChatGPT забезпечує гнучку генерацію текстового контенту, Google Gemini – мультимодальність та інтеграцію з екосистемою Google, а Microsoft Copilot – глибоку інтеграцію з робочими інструментами Microsoft та підтримку продуктивності у повсякденній діяльності курсантів.

Перспективи подальших досліджень полягають у порівняльному аналізі ефективності використання інструментів ШІ в підготовці майбутніх офіцерів з урахуванням специфіки навчальних дисциплін і професійних завдань.

Список використаних джерел

1. Андрощук Г. Технології штучного інтелекту: тенденції розвитку. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві* : матеріал. Інтернет-конф., м. Харків, 26 лют. 2019 р.) / ред. С. В. Глібок та ін., Харків, 2019. С. 6–12.

2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 02.08.2025).

3. Abdu Al-Kadi, Jamal Kaid Mohammed Ali A Holistic Approach to ChatGPT, Gemini, and Copilot in English Learning and Teaching. *Language Teaching Research Quarterly*. 2024, Vol 43. P. 155–166. URL: <https://doi.org/10.32038/ltrq.2024.43.09> (date of access: 06.08.2025).

4. Коломієць А. М., Кушнір О. І. Використання штучного інтелекту в освітній та науковій діяльності: можливості та виклики. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 70, 2024. С. 45–57. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-70-45-57> (дата звернення: 02.08.2025).

5. Єсіпова О. О. Використання штучного інтелекту в освітньому процесі майбутніх офіцерів. *Global trends in science and education*. Тези доп. учасників The 7th International scientific and practical conference, м. Київ, 28-30 лип. 2025р. / SPC “Sci-conf.com.ua”, Київ, 2025. С. 202 - 208.

6. Яндола К. О. Використання ChatGPT в освітньому процесі. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 57. Т. 2. С. 261–265.

7. Єсіпова О. О. Теоретичні основи формування критичного мислення. *Новий колегіум*. 2013. Вип.3. С. 58–62.

8. ChatGPT’s Rapid Growth and Usage Among Students (2020–2025). URL: <https://surl.li/jpczoo> (дата звернення: 30.07.2025).

9. Evaluating Gemini in an arena for learning. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2505.24477> (дата звернення: 01.08.2025).

10. Використання Microsoft Copilot у вищій освіті та наукових дослідженнях: навчально-методичний посібник / В. В. Осадчий, К. П. Осадча. Київ: ЦО НАПН України, 2024. 90 с.

11. Intelligent Tutor: Leveraging ChatGPT and Microsoft Copilot Studio to Deliver a Generative AI Student Support and Feedback System within Teams. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2405.13024> (дата звернення: 01.08.2025).

References

1. Androshchuk, H. (2019). Tekhnolohii shtuchnoho intelektu: tendentsii rozvytku [Artificial intelligence technologies: development trends]. *Suchasni problemy rozvytku prava ta ekonomiky v innovatsiinomu suspilstvi*: mater. Internet-konf., m. Kharkiv, 26 liut. 2019 r.) / red. S. V. Hlibko ta in., Kharkiv, 2019. S. 6–12. [in Ukrainian].

2. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku shtuchnoho intelektu v Ukraini: [On the approval of the Concept for the Development of Artificial Intelligence in Ukraine] Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 02.12.2020r. № 1556-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (data zvernennia: 02.08.2025). [in Ukrainian].

3. Abdu Al-Kadi, Jamal Kaid Mohammed Ali (2024). A Holistic Approach to ChatGPT, Gemini, and Copilot in English Learning and Teaching. *Language Teaching Research Quarterly*. 2024, Vol 43. P. 155–166. URL: <https://doi.org/10.32038/ltrq.2024.43.09> [in English].

4. Kolomiets, A. M., Kushnir, O. I. (2024). Vykorystannia shtuchnoho intelektu v osvittii ta naukovii diialnosti: mozhlyvosti ta vyklyky [The use of artificial intelligence in education and scientific activities: opportunities and challenges]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*, Vyp. 70, 2024. P. 45–57. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-70-45-57> [in Ukrainian].

5. Yesipova, O. O. (2025). Vykorystannia shtuchnoho intelektu v osvittomu protsesi maibutnix ofitseriv [The use of artificial intelligence in the educational process of future officers.]. *Global trends in science and education. tezy dop. Uchasnykiv The 7th International scientific and practical conference, m. Kyiv, 28-30 lyp. 2025r.* / SPC “Sci-conf.com.ua”, Kyiv, 2025. P. 202 - 208. [in Ukrainian].

6. Yandola, K. O. (2023). Vykorystannia ChatGPT v osvittomu protsesi [Using ChatGPT in the educational process]. *Innovatsiina pedahohika*. 2023. Vyp. 57. Т. 2. P. 261–265. [in Ukrainian].

7. Yesipova, O. O. (2013). Teoretychni osnovy formuvannia krytychnoho myslennia. [Theoretical foundations of critical thinking development] *Novyi kolehium*. 2013. Vyp.3. P. 58 - 62. [in Ukrainian].

8. ChatGPTs Rapid Growth and Usage Among Students (2020–2025). URL: <https://surl.li/jpczoo> [in English].

9. Evaluating Gemini in an arena for learning. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2505.24477> [in English].

10. Vykorystannia Microsoft Copilot u vyshchii osviti ta naukovykh doslidzhenniakh [Using Microsoft Copilot in higher education and scientific research]: navchalno-metodychnyi posibnyk / V. V. Osadchyi, K. P. Osadcha. Kyiv: ITsO NAPN Ukrainy, 2024. 90 p. [in Ukrainian].

11. Intelligent Tutor: Leveraging ChatGPT and Microsoft Copilot Studio to Deliver a Generative AI Student

Support and Feedback System within Teams. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2405.13024> [in English].

Yesipova Olha

Leading Research Fellow
of the Intellectual Property and Innovation Service
of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A TOOL FOR IMPROVING THE EDUCATIONAL PROCESS OF FUTURE OFFICERS

The article highlights the potential of using modern artificial intelligence tools in the educational process of training future officers. It analyzes the functionality and capabilities of three leading systems – ChatGPT, Google Gemini, and Microsoft Copilot – in the context of their use to enhance learning efficiency, develop key professional competencies, and support an individualized approach. Specific directions for integrating ChatGPT into military education are presented, including the creation of educational materials, development of critical thinking, assistance in programming, improvement of language skills, and organization of independent work. The possibilities of Google Gemini as a multimodal model are described, particularly for preparing texts, fostering critical thinking, improving language training, and creating individualized

learning plans through integration with the Google ecosystem. Microsoft Copilot is characterized as a tool for creating educational content, supporting language and analytical practice, critically processing information, and effectively planning the learning process using Microsoft Office services.

The research results demonstrate that integrating artificial intelligence tools – specifically ChatGPT, Google Gemini, and Microsoft Copilot – into the training system for future officers opens broad opportunities for improving learning effectiveness and developing key professional competencies. The use of these technologies makes it possible not only to optimize the process of creating educational materials and improve knowledge acquisition but also to foster critical thinking, enhance language skills, improve the organization of independent work, and ensure an individualized approach to education. Each of the three tools has its own unique features and advantages: ChatGPT is distinguished by its flexibility in generating text content, Google Gemini by its multimodality and integration with the Google ecosystem, and Microsoft Copilot by its deep integration with Microsoft Office services and its ability to boost productivity in cadets' daily work.

Keywords: artificial intelligence; AI tools; ChatGPT; Google Gemini; Microsoft Copilot; educational process; future officers.

МУДРА Світлана В'ячеславівна

кандидат педагогічних наук,
професор кафедри філології та військового перекладу
Київського інституту Національної гвардії України
ORCID ID 0000-0002-7524-2026

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто сучасні підходи до розвитку професійно-особистісних якостей студентів як важливого чинника підвищення якості вищої освіти. Актуалізовано дослідження підвищення якості освітнього процесу на основі розвитку людського капіталу та інтеграції української вищої освіти в європейський освітній простір. Проаналізовано наукові дослідження, в яких висвітлено проблему формування професійних компетентностей, ціннісних орієнтацій, мотивації до саморозвитку та педагогічних умов, що сприяють становленню особистості майбутнього фахівця.

Визначено, що вітчизняна й зарубіжна наука вже напрацювала значний теоретичний і практичний досвід у контексті компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів до професійної підготовки студентів. Наголошено на необхідності подальшого вдосконалення педагогічних технологій, спрямованих на інтеграцію особистісного та професійного розвитку здобувачів освіти, оскільки саме це забезпечує їхню конкурентоспроможність на ринку праці та готовність до неперервного самовдосконалення.

У результаті дослідження визначено структуру, критерії та показники сформованості зазначених професійно-особистісних якостей студентів, а також розроблено модель педагогічного супроводу їх професійного становлення. Отримані результати можна використати у процесі модернізації освітніх програм, підготовки викладачів і створення сприятливого освітнього середовища для всебічного розвитку особистості студента.

Ключові слова: професійно-особистісні якості; студенти; якість вищої освіти; компетентнісний підхід; професійний розвиток; педагогічні умови.

Постановка проблеми. Сучасна система забезпечення якості вищої освіти в Україні ґрунтується на поєднанні європейських стандартів якості (ESG), компетентнісного підходу, принципів студентоцентризму та внутрішніх механізмів моніторингу. В умовах цифровізації та інтернаціональної інтеграції система освіти має стати рушієм соціально-економічних перетворень. За таких умов проблема якості професійної підготовки набуває особливого значення з огляду на майбутні повоєнні

трансформації й зміни в очікуваннях стейкхолдерів і роботодавців.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Проблеми підвищення якості вищої освіти розглядалися у працях українських та зарубіжних науковців. Зокрема, Л. М. Гриневич досліджувала компетентнісний підхід і євроінтеграційний контекст освіти [1]. Педагогічні та соціологічні аспекти розуміння якості освіти вивчав П. Ю. Саух, акцентуючи, зокрема, увагу на розвитку внутрішніх систем

забезпечення якості освіти [4; 5]. Питання забезпечення якості вищої освіти в умовах європейської інтеграції досліджує В. І. Луговий, який вважає результати навчання, а саме сформовані компетентності, головним показником якості освіти [9].

Дослідження Г. П. Клімової зосереджено на соціолого-філософському аналізі поняття «якість вищої освіти». Вона вивчає різноманітні підходи до визначення цього поняття в закордонній та вітчизняній науковій літературі, зокрема об'єктивістський, релятивістський та компетентнісний підходи [12; 13]. А. В. Марчук аналізує основні освітні втрати та ключові дисфункції цифровізації вищої освіти в умовах надзвичайних ситуацій [21]. Зацікавлення європейської освітньої спільноти зазначеною проблематикою спонукало, серед іншого, до розроблення міжнародних стандартів ESG [18].

Водночас комплексна концепція підвищення якості освіти у контексті стратегічного розвитку суспільства потребує подальшого обґрунтування.

Наукова новизна дослідження полягає в теоретичному узагальненні й практичному обґрунтуванні комплексного підходу до підвищення якості вищої освіти в Україні на основі принципів людиноцентризму, цифровізації та відповідності європейським стандартам якості.

Мета статті – обґрунтування напрямів підвищення якості вищої освіти в Україні в контексті особистісного розвитку здобувачів та підвищення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці.

У дослідженні застосовано такі методи: аналіз наукових і нормативних джерел, узагальнення та систематизацію.

Виклад основного матеріалу. Розвиток професійно-особистісних якостей студентів у процесі здобуття вищої освіти є комплексним і багатовимірним процесом, який охоплює когнітивну, емоційно-вольову, мотиваційну, ціннісну та поведінкову сфери особистості. Його ефективність значною мірою залежить від створення у закладі освіти цілісного освітнього середовища, зорієнтованого на активну навчально-професійну діяльність, самопізнання та рефлексію здобувачів освіти.

Аналіз сучасних наукових джерел та педагогічної практики засвідчив, що розвиток професійно-особистісних якостей найефективніше відбувається за умови інтеграції навчального процесу з практичною підготовкою, участі студентів у дослідницькій,

проектній, волонтерській та громадській діяльності. Такі види діяльності сприяють формуванню не лише професійних компетентностей, а й відповідальності, ініціативності, комунікативної культури, здатності до командної взаємодії та лідерства. У межах сучасної української освітньої парадигми цей термін трактується як *«практичний результат освітньої діяльності, який має внутрішню значущість для здобувача освіти та зовнішню соціальну цінність»* [15]. Тож саме рівень та якість такого результату повинні визначати якість вищої освіти загалом, а також ефективність діяльності кожного закладу вищої освіти. Після здобуття диплома випускник має відповідати вимогам часу та суспільства. Постає питання: що означає характеристика *«особистість, яка відповідає вимогам часу та суспільства»*? Протягом життя індивід взаємодіє з кількома категоріями мінісоціумів: найближчим оточенням (родина, соціальне середовище, коло спілкування), роботодавцями, а також власним внутрішнім «Я» з його потребами та прагненням до самореалізації. Отже, особистість має навчитися жити, комунікувати та реалізовуватися у всіх цих соціальних групах.

Звідси постають логічні запитання: які очікування формує суспільство щодо людини; якими є вимоги роботодавця до фахівця; яким бачить себе сама особистість? Дослідження засвідчують, що розвиток і трансформація особистості сприяють професійному самовдосконаленню та успішній самореалізації у професії [5, с. 338–339]. Крім того, рівень самоактуалізації істотно впливає на професійне становлення [14, с. 5–6], а ключовим чинником професійного самоздійснення є досягнення життєвої мети [8, с. 7–78].

Отже, для самореалізації людини як особистості та фахівця у зазначених мінісоціумах необхідні не лише сприятливі зовнішні умови, а й глибоке пізнання себе: власних якостей, здібностей, моральних цінностей, принципів, норм поведінки, темпераменту тощо. Усвідомлення сильних і слабких сторін допомагає здійснити правильний вибір професії, спланувати кар'єру, визначити мотиваційні потреби, побудувати гармонійні міжособистісні стосунки. Саме цей висновок має принципове значення для визначення цінного кінцевого продукту діяльності системи вищої освіти.

Розроблення концепції підвищення якості вищої освіти доцільно розпочати з осмислення функцій закладів вищої освіти як соціальних інституцій та з'ясування шляхів їх ефективної взаємодії із

середовищем роботодавців. Йдеться про системний підхід, що поєднує вплив зовнішніх факторів (запити суспільства, роботодавців) із внутрішніми чинниками функціонування ЗВО. Саме завдяки їх взаємодії формується кінцевий продукт – конкурентоспроможний випускник.

На зовнішньому рівні діяльність закладів вищої освіти зумовлена такими чинниками:

- професорсько-викладацький склад – лише довідчений педагог здатен забезпечити належну якість підготовки;
- якість підготовки абітурієнтів – окрім належного рівня знань, вони мають володіти особистісними якостями, відповідними до обраної професії;
- матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу.

Комплексна взаємодія зазначених складових дає змогу підготувати висококваліфікованого фахівця.

Традиційно якість підготовки оцінюється на основі ефективності навчально-виховного процесу. Його головне завдання – підготовка конкурентоспроможного, освіченого, гармонійно розвиненого фахівця, здатного відповідати сучасним викликам. Важливим чинником є формування в студентів стійкої навчальної мотивації та створення умов для самостійної пошукової роботи. Особливу роль відіграє контроль якості освітнього процесу, що дає змогу вдосконалювати управління підготовкою фахівців, підвищувати активність здобувачів і здійснювати самооцінювання викладацької діяльності. Важливо, щоб оцінювання ґрунтувалося не лише на обсязі та змісті навчання, а й на сформованості soft skills випускників.

Не менш значущим чинником є конкурентоспроможність викладачів. Їхній розвиток має бути неперервним і комплексним, охоплювати як підвищення кваліфікації, так і саморозвиток. Саме саморозвиток є базою професійного зростання, оскільки дозволяє викладачеві відповідати вимогам сучасної освітньої практики [10].

Науково-технічний прогрес та зміни в економіці трансформують роль викладача: він постає не лише педагогом, а й науковцем, дослідником, який забезпечує студентську аудиторію власними розробками й результатами досліджень. Тож серед пріоритетних завдань менеджменту ЗВО є створення ефективної системи мотивації викладачів до наукової та педагогічної діяльності.

Якщо забезпечити умови для ефективної роботи творчого, конкурентоспроможного викладацького

складу, то у студентів зростатиме мотивація до навчання, а здобуті знання та soft skills стануть основою їхньої професійної самореалізації. Випускник, який поєднує фахову підготовку з моральними цінностями та усвідомленням власних можливостей, буде затребуваним на ринку праці [12].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розвиток особистісних якостей студентів у процесі навчання та формування людського капіталу як складової продуктивних сил суспільства є стратегічною умовою підвищення якості вищої освіти. Професійна підготовка має не лише забезпечувати знаннями, а й сприяти усвідомленню значущості праці, формуванню конкурентності та здатності до адаптації на ринку праці, що набуває особливого значення в умовах майбутнього повоєнного ринку праці.

Перспективними напрямками підвищення якості вищої освіти є:

- створення умов для оцінювання рівня особистісного розвитку студентів (анкетування, самооцінювання, спостереження тощо);
- організація заходів з підтримки й розвитку особистісного зростання: від здорової конкуренції до впровадження тьюторських/менторських програм і тренінгів;
- співпраця з роботодавцями щодо актуалізації не лише знань випускників, а й рівня сформованості їхніх особистісних і ділових якостей;
- готовність викладачів до розвитку у студентів необхідних компетентностей з орієнтацією специфіку майбутнього повоєнного ринку праці, що забезпечує реалізацію студентоцентрованого навчання.

Україна, яка активно долучається до соціально-економічних трансформацій, має всі передумови для ефективного формування та використання людського потенціалу. Якість освіти забезпечується гармонійним поєднанням професійних знань, soft skills та моральних цінностей студентів. Це сприятиме досягненню вагомих результатів у розвитку економіки, етики та духовному оздоровленні суспільства, забезпечуючи йому конкурентоспроможне місце серед провідних країн світу.

Перспективними інструментами досягнення цих цілей є створення системи оцінювання особистісного розвитку студентів, запровадження менторських програм, поглиблення співпраці з роботодавцями та формування професійної культури викладачів.

Подальші дослідження може бути спрямовано на вивчення інструментів моніторингу якості освіти в умовах цифровізації та Європейської інтернаціоналізації сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Гриневич Л. Компетентнісний вимір професійного стандарту вчителя Нової української школи. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.*, 2022. 36(2), С. 25–33. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.3616>

2. Дмитренко Г. А., Дмитренко О. Г., Шевчук Я. А., Лук'янчук В. В., Медвідь К. В. Управління персоналом організацій з використанням переваг синергії: навч. посіб. Київ: Інформ. системи, 2015. 161 с.

3. Тесленко І. Кремень В.: Homo sapiens, людина розумна – це, за великим рахунком, людина, яка постійно навчається. *Освіта України*, 2012, 25 черв. URL: Нац. акад. пед. наук України.

4. Саух П. Ю., Набок М. В., Кізілов О. І. Якість вищої освіти в Україні очима студентів. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2021, № 1(229). С. 3–16.

5. Саух П. Ю. Стратегічне бачення нової моделі вищої освіти: рух до створення університетів світового класу. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2020, № 1(108). С. 3–15.

6. Презентації EdCamp Ukraine. URL: <https://edcamp.org.ua>

7. Волошенко М. Професійний саморозвиток особистості як еволюція її суб'єктного потенціалу. *Соціальна робота та освіта*. 2023. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.3.7>.

8. Волощук І. В. Особливості професійного самоздійснення та самовиховання працівників профосвіти. *Актуальні проблеми психології: Психологія особистості, психологічна практика та експериментальна психологія*, 2014, Вип. 5. С. 3–11.

9. Воробйова О., Дебич М., Луговий В., Оржель О., Слюсаренко О., Таланова Ж. Механізми оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції: монографія. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2020. 220 с.

10. Корніяка О. М. The determinants of professional self-fulfillment of university lecturers. *Актуальні проблеми психології*, 2017, Вип. 17. С. 76–89.

11. Тарута І. М. Peculiarities of self-actualization of teachers of professional education institutions with different levels of psychological safety of educational

environment. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної педагогіки*. 2021, № 4. С. 45–51.

12. Клімова Г. П. Забезпечення якості вищої освіти. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2023, № 1(57). С. 80–89.

13. Клімова Г. П. Якість вищої освіти: європейський вимір. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2016, № 1(48). С. 3–12.

14. Котун К., Петренко Л., Султанова Л. Теорія і практика підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти в умовах цифровізації суспільства : методичні рекомендації. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2024. 71 с.

15. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років: проєкт. Київ, 2014. URL: https://www.navs.edu.ua/files/zakon_ukr/proek-rozv-osvitu.pdf

16. Програма діяльності Кабінету Міністрів України: документ. Київ: Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/Program/diyalnosti-kmu-20.pdf>

17. Положення про акредитацію освітніх програм: наказ МОН України від 15.05.2024 № 686, зареєстр. у Мін'юсти України 04.07.2024 за № 1013/42358. Київ, 2024.

18. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Brussels: ENQA, ESU, EUA, EURASHE, 2015. 32 p. URL: <https://enqa.eu/esg-standards-and-guidelines>

19. Що з навчанням учителів під час війни: розмова з Романом Шияном та Олександром Елькіним. *Нова українська школа*, 13.02.2023. URL: <https://nus.org.ua/2023/02/13/shho-z-navchanniyam-uchyteliv-pid-chas-vijny-rozmova-z-romanom-shyyanom-ta-oleksandrom-elkinym>

20. Болотнікова І. В. Особливості професійного самоздійснення та самоактуалізації працівників профспілок. *Актуальні проблеми психології: Психологія фізіологія, психологія праці та експериментальна психологія*. 2014, Вип. 5. С. 3–11.

21. Марчук А. Якість вищої освіти в надзвичайних умовах: освітні втрати й дисфункції цифровізації вищої освіти та дистанційного навчання. *Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві*, 2023. № 1(47). С. 80–89.

References

1. Hrynevych, L. M. (2017). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni ukrainiskii osviti. [Competency-based approach in modern Ukrainian education. Kyiv: Ministry of Education and Science of Ukraine] Kyiv: MON Ukrainy.

2. Dmytrenko, H. A., Dmytrenko, O. H., Shevchuk, Ya. A., Luk'ianchuk, V. V., & Medvid', K. V. (2015). Upravlinnia personalom orhanizatsii z vykorystanniam perevah synerhii: navch. posib. [*Human resource management of organizations using the advantages of synergy: a training manual*] Kyiv: Inform. systemy.
3. Teslenko, I. (2012, June 25). Vasyl Kremen: Homo sapiens, lyudyna rozumna – tse, za velykym rakhunkom, lyudyna, yaka postiyno navchaietsia. *Osvita Ukrainy*. [*Homo sapiens, intelligent person, is, by and large, a person who is constantly learning*] Retrieved from National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine website
4. Saukh, P. Yu., Nabok, M. V., & Kizilov, O. I. (2021). Yakist vyshchoi osvity v Ukraini ochyma studentiv. [*Quality of higher education in Ukraine through students' eyes*]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 1(229), 3–16.
5. Saukh, P. Yu. (2020). Stratehichne bachennia novoi modeli vyshchoi osvity: rukh do stvorennia universytetiv svitovoho klasu. [*Strategic vision of a new model of higher education: Moving toward world-class universities*]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 1(108), 3–15.
6. EdCamp Ukraine. Presentations. Retrieved from <https://edcamp.org.ua>
7. Voloshenko, M. (2023). *Professional self-development of a person as the evolution of his subject potential. Social Work and Education*. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.3.7>
8. Voloshchuk, I. V. (2014). Osoblyvosti profesiinoho samozdiisnennia ta samovykhovannia pratsivnykiv profosvity. Aktualni problemy psykholohii: Psykholohiia osobystosti, psykholohichna praktyka ta eksperimentalna psykholohiia [*Peculiarities of professional self-fulfillment and self-education of vocational education staff. Current issues in psychology: Personality psychology, psychological practice and experimental psychology*]., 5, 3–11.
9. Vorobiova, O., Debych, M., Luhovyi, V., Orzhel, O., Sliusarenko, O., & Talanova, Zh. (2020). Mekhanizmy otsiniuvannia yakosti vyshchoi osvity v umovakh yevrointehratsii: monohrafiia. [*Mechanisms for assessing the quality of higher education in the context of European integration: monograph*] Kyiv: Instytut vyshchoi osvity NAPS Ukrainy.
10. Korniaaka, O. M. (2017). *The determinants of professional self-fulfillment of university lecturers*, 17, 76–89.
11. Taruta, I. M. (2021). *Peculiarities of self-actualization of teachers of professional education institutions with different levels of psychological safety of educational environment*. 4, 45–51.
12. Klimova, H. P. (2023). Zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity. *Sotsiolohiia: teoriia, metody, marketynh*. [*Ensuring quality of higher education. Sociolohiia: teoriia, metody, marketynh*], 1(57), 80–89.
13. Klimova, H. P. (2016). Yakist vyshchoi osvity: yevropeyskyi vymir. *Sotsiolohiia: teoriia, metody, marketynh*. [*Quality of higher education: European dimension. Sociolohiia: teoriia, metody, marketynh*], 1(48), 3–12.
14. Kotun, K., Petrenko L., Sultanova L. Teoriia i praktyka pidhotovky maibutnoho vykladacha zakladu vyshchoi pedahohichnoi osvity v umovakh tsyfrovizatsii suspilstva : metodychni rekomendatsii. [*Theory and practice of training future teachers of higher pedagogical education institutions in the conditions of digitalization of society: methodological recommendations*]. Kyiv : LtD «Yurka Lyubchenko», 2024. 71 p.
15. Kontsepsiia rozvytku osvity Ukrainy na period 2015–2025 rokiv: proiekt. (2014). [*Concept of the Development of Education in Ukraine for the Period 2015–2025: Draft*]. Kyiv. Retrieved from https://www.navs.edu.ua/files/zakon_ukr/proek-rozv-osvitu.pdf
16. Prohrama diialnosti Kabinetu Ministriv Ukrainy: dokument. Kyiv: Kabinet Ministriv Ukrainy. [*Program of Activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine: Document. Kyiv: Cabinet of Ministers of Ukraine*] Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/Program/diyalnosti-kmu-20.pdf>
17. Polozhennia pro akredytatsiiu osvitnikh program: nakaz MON Ukrainy vid 15.05.2024 № 686, zareiestrov. u Min'justi Ukrainy 04.07.2024 za № 1013/42358. [*Regulations on accreditation of educational programs: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 05/15/2024 No. 686, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on 07/04/2024 under No. 1013/42358*] Kyiv, 2024.
18. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). (2015). Brussels: ENQA, ESU, EUA, EURASHE. Retrieved from <https://enqa.eu/esg-standards-and-guidelines>
19. Shiyani, R., & Elkin, O. (2023, February 13). Shcho z navchanniam uchyteliv pid chas viiny: rozmova z Romanom Shyianom ta Oleksandrom Elkinym. *Nova ukrainska shkola*, 13.02.2023. [*What about teacher training during the war. Nova ukrainska shkola*]. Retrieved from <https://nus.org.ua/2023/02/13/shho-z-navchannyam-uchyteliv-pid-chas-viiny-rozmova-z-romanom-shyianom-ta-oleksandrom-elkinym>

20. Bolotnikova, I. V. (2014). Osoblyvosti profesiinoho samozdiisnennia ta samoaktualizatsii pratsivnykiv profspilok. *Peculiarities of professional self-realization and self-actualization of trade union workers. Current problems of psychology: Psychophysiology, labor psychology and experimental psychology* [Aktualni problemy psykholohii: Psykhofizioloheia, psykholohiia pratsi ta eksperymentalna psykholohiia, 5, 3–11.

21. Marchuk, A. (2023). [*Quality of higher education in extreme conditions: Educational losses and dysfunctions of digitalization and distance learning. Socio-economic relations in a digital society*]. Yakist vyshchoi osvity v nadzvychainykh umovakh: osvitni vtraty y dysfunksii tsyfrovizatsii vyshchoi osvity ta dystantsiinoho navchannia. *Sotsialno-ekonomichni vidnosyny v tsyfrovomu suspilstvi*, 1(47), 80–89.

Mudra Svitlana

Professor of Department
of Philology and Military Translation
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

**DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL
AND PERSONAL QUALITIES OF STUDENTS
IN THE CONTEXT OF IMPROVING
THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION
IN UKRAINE**

The article analyzes modern approaches to the development of professional and personal qualities of students as an important factor in improving the quality of higher education in Ukraine.

It has been conducted a review of scientific research, which highlighted the problem of forming professional competencies, value orientations, motivation for self-development, and pedagogical conditions that contribute to the formation of the personality of a future specialist.

It has been determined that domestic and foreign science has already gained significant theoretical and practical experience in the context of competency-based and personality-oriented approaches to the professional training of students.

The need for further improvement of pedagogical technologies aimed at integrating the personal and professional development of education seekers is emphasized, since this is what ensures their competitiveness in the labor market and readiness for continuous self-improvement.

Keywords: professional and personal qualities; students; quality of higher education; competency-based approach; professional development; pedagogical conditions.

Підготовка військових фахівців в умовах викликів сьогодення: пошук підходів

26 вересня цього року в Київському інституті Національної гвардії України відбувся регіональний круглий стіл на тему: «Застосування новітніх технологій, підходів та методів у підготовці військових фахівців». Організатори заходу – науково-дослідна лабораторія з підготовки військ та Центр імітаційного моделювання Київського інституту Національної гвардії України.

У роботі круглого столу взяли участь 39 учасників із 12 провідних наукових і освітніх установ та навчальних центрів Національної гвардії України. До заходу долучилися – Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України»; Національний інститут стратегічних досліджень; Національний університет оборони України; Військовий інститут танкових військ НТУ «ХП»; Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького; Дніпровський державний університет внутрішніх справ; Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій; Інститут мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України; Інститут молекулярної біології і генетики НАН України; Міжнародний міжвідомчий багатопрофільний навчально-бойовий центр Національної гвардії України (військова частина 3070); Навчальний центр підготовки підрозділів НГУ (в/ч 3072); Навчальний центр імені Василя Вишиваного Національної гвардії України (в/ч 3007).

Під час роботи круглого столу учасники обговорили актуальні теми за такими напрямками, як-от: 1) інноваційні педагогічні технології у військовій освіті; 2) імітаційне моделювання та тренажерні системи; 3) штучний інтелект і цифрові рішення для підготовки військових кадрів; 4) медіаосвітні технології та формування ключових компетентностей військових фахівців; 5) психологічна підготовка, психотре-

нінги та біомедичні маркери. Зокрема, доповідачі порушили питання щодо: використання штучного інтелекту в сфері національної безпеки та оборони в контексті прав людини, людського контролю та культури відповідальності (І. Б. Юрха); розвитку Центру імітаційного моделювання бойових дій у Київському інституті Національної гвардії України і пов'язаного з цим розуміння інтегрування симуляції в програми підготовки з метою набуття стійких компетентностей (П. О. Красовський, С. В. Зінченко); використання інструментів штучного інтелекту та периферійних обчислень у системах військової освіти (І. А. Бученко І.А., Н. О. Лашевська, Д. І. Жужков); формування та реалізації політики ВВНЗ стосовно відповідального використання AI учасниками освітнього процесу (О. О. Титаренко); використання медіаосвітніх технологій для розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності офіцерів тактичної ланки управління (Ю. О. Розумовська); значення кріотерапії в контексті медико-психофізіологічного супроводу військовослужбовців з фантомними болями (О. А. Несевря) та інші.

Захід став платформою для обміну досвідом, наукових дискусій та подальшого формування нових підходів до підготовки військових фахівців в умовах сучасних викликів.

III Всеукраїнська науково-практична конференція «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ»

Шановні колеги!

Запрошуємо Вас взяти участь у роботі Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми забезпечення державної безпеки», яка відбудеться у змішаному форматі 31 жовтня 2025 р.

До участі в роботі науково-практичної конференції запрошуються вчені, науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти, докторанти, аспіранти, фахівці-практики та здобувачі вищої освіти.

Робочі мови українська, англійська, французька.

ОСНОВНІ ТЕМАТИЧНІ НАПРЯМИ РОБОТИ:

1. Нормативно-правове регулювання діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони при виконанні завдань із забезпечення державної безпеки.

2. Теоретичні та прикладні аспекти службово-

бойової діяльності військових формувань щодо забезпечення державної безпеки.

3. Проблеми та перспективи професійної підготовки фахівців для сектору безпеки та оборони в умовах правового режиму воєнного стану.

4. Міжнародний досвід та шляхи його імплементації у діяльність військових формувань та правоохоронних органів при виконанні завдань із забезпечення державної безпеки.

За результатами роботи науково-практичної конференції буде опубліковано тези на безоплатній основі у вигляді електронної версії збірника (формат pdf) та розміщено на вебсайті Київського інституту Національної гвардії України.

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ПРАВООХОРОННОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Науковий журнал (піврічник)

№ 2(3) 2025

Відповідальний за випуск О. О. Титаренко. *Редактор* А. В. Пугач
Підписано до друку 30.10.2025.

Формат 60x84/8. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 5,1.
Наклад 50 прим.

Засновник і видавець: Київський інститут Національної гвардії України.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК № 7696 від 8.11.2022 р.

Видруковано в Іміджево-видавничому центрі
Національної гвардії України